

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Studijní program: Sociální péče

Studijní obor: Sociální pracovník

Kód oboru: 7502R022

Název bakalářské práce:

INTRAFAMILIÁRNÍ NÁSILÍ ŠKOLNÍHO VĚKU ***INTRA-FAMILIAR VIOLENCE OF SCHOOL AGE***

Autor:

Podpis autora: _____

Radka Havlinová
Renoirova 620/4
152 00 Praha 5

Vedoucí práce: Mgr. Květuše Sluková

Počet:

Stran	obrázků	Tabulek	grafů	zdrojů	příloh
56	3	1	14	12	4 + 1 CD

CD obsahuje **celé** znění bakalářské práce.

V Praze dne 30.04.2006

TU v Liberci, Fakulta pedagogická

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno a příjmení studenta: Radka Havlinová
Adresa: Renoirova 620/4, 152 00 Praha 5

Bakalářský studijní program: Sociální péče
Studijní obor: Sociální pracovník

Název bakalářské práce: Intrafamiliární násilí školního věku
Název BP v angličtině: Intra-familiar Violence of School Age

Vedoucí práce: Mgr.Květa Sluková

Termín odevzdání: 30. 04. 2006

V Liberci dne 28. 01.2005

.....
vedoucí bakalářské práce

.....
děkan FP TUL

.....
vedoucí KSS

Převzal (student): Radka Havlinová

Datum: 28. 01.2005

Podpis studenta:

Charakteristika práce:

Bakalářská práce se zabývá problematikou týraného a zneužívaného dítěte v rodinách. V teoretické části se pokusíme přiblížit týrání a zanedbávání v rodině, postavení dítěte v rodině, jeho pozici a roli a také přístup pedagoga k týranému nebo zanedbávanému dítěti. V praktické části se zaměříme na to, jak je tento problém vnímám u dětí na školách a u pedagogických pracovníků, kteří se každým dnem setkávají s dětmi a pracují s nimi.

Cíl práce:

Cílem výzkumu bakalářské práce je zjištění, jak jsou děti I. stupně základních škol informovány o problematice, co si pod pojmy týrání představují, na koho by se obracely, když mají nějaký problém a potřebují pomoci.

Předpoklad práce:

Předpokladem je teoretická i praktická znalost syndromu CAN a pokusit se navrhnout opatření vedoucí k eliminaci tohoto sociálně negativního jevu.

Hlavní použité metody:

Nestandarizovaný dotazník

Analýza spisové dokumentace

Rozhovor

Základní literatura:

- BENTOVIM, A. *Týrání a sexuální zneužívání v rodinách*. 1. vyd. Praha: Grada, 1998. ISBN 80-7169-629-3
- DUNOVSKÝ, J. *Sociální pediatrie*. 1. vyd. Praha: Grada, 1999, ISBN 80-7169-254-9.
- DUNOVSKÝ, J., DYTRYCH, Z., MATĚJČEK, Z. a kol. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. 1. vyd. Praha: Grada, 1995. ISBN 80-7169-192-5.
- ELLIOTTOVÁ, M. *Jak ochránit své dítě*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-034-0
- KAUFMANOVÁ – HUBEROVÁ, G. *Děti pot ebují rituály*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-203-3.
- MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíc pot ebují*. 1. vyd. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-7178-006-5.
- MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. 1. vyd. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-85282-83-6.
- MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. vyd. Praha: SLON, 2003. ISBN 80-86429-19-9.
- Úmluva o právech dítěte č.104/1991 Sb.
- VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-678-0.

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

V Praze dne: 17.04.2006

Podpis:

Poděkování

Chtěla bych poděkovat Mgr. Květuši Slukové za její trpělivost a cenné rady, s kterými mne vedla celou dobu při psaní této bakalářské práce. Zároveň chci poděkovat učitelům ze ZŠ Chaplinovo náměstí, Praha 5, kde jsem měla možnost provést svůj výzkum, Policii České republiky, Správu hl. m. Prahy a určitě patří velké poděkování mé rodině, která mi byla velikou oporou.

Název BP: Intrafamiliární násilí školního věku

Název BP: Intra-familiar Violence of School Age

Jméno a příjmení autora: Radka Havlinová

Akademický rok pro odevzdání BP: 2006

Vedoucí BP: Mgr.Květuše Sluková

Resumé

Bakalářská práce se zabývala problematikou týraného a zneužívaného dítěte v rodinách. Celá práce byla rozdělena na část teoretickou, kde pomocí literárních pramenů byl definován syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte a na část praktickou, která byla zaměřena na to, jak byl tento problém vnímán u dětí mladšího školního věku a u pedagogických pracovníků. Prostřednictvím kazuistik zanedbávaných dětí bylo upozorněno na negativní jevy syndromu CAN.

Klíčová slova

Syndrom CAN, fyzické týrání, psychické týrání, sexuální zneužívání, zanedbávání, šikanování, systémové týrání, sekundární viktimizace, Münchhausenův syndrom by proxy, právní ochrana.

Summary

This Bachelor Thesis deals with issues of battered and abused children in families. The thesis is divided in two parts: the theoretical part based on literature sources defines Child Abuse and Neglect (CAN) Syndrome, the practical part focuses on how primary age pupils and pedagogical workers perceive these issues. By means of causal studies of neglected children attention has been drawn to negative impacts of CAN Syndrome.

Obsah

1 Úvod	8
2 Teoretická část	10
2.1 Definice syndromu CAN	10
2.2 Vývoj a identifikace úmyslného ubližování dětem.....	10
2.3 Poslední dva tisíce let	13
2.4 Výskyt a příčiny vzniku syndromu CAN	14
2.5 Formy týrání	15
2.5.1 Fyzické týrání	15
2.5.2 Psychické týrání.....	16
2.5.3 Sexuální zneužívání	17
2.5.4 Zanedbávání.....	18
2.5.5 Šikanování	19
2.5.6 Systémové týrání (druhotné ponižování).....	19
2.5.7 Sekundární viktimizace.....	19
2.5.8 Münchhausenův syndrom by proxy.....	20
2.6 Postavení dítěte v rodině.....	20
2.6.1 Rodiče dopouštějící se intrafamiliárního násilí	21
2.6.2 Děti jako oběť intrafamiliárního násilí	22
2.7 Postavení dítěte ve společnosti	23
2.8 Prevence vzniku syndromu CAN	23
2.9 Právní ochrana dítěte	24
3 Praktická část.....	28
3.1 Cíle.....	28
3.2 Předpoklady	28
3.3 Metody výzkumu	28
3.4 Charakteristika vzorku.....	28
3.4.1 Výběr a popis zkoumaného vzorku	29
3.4.2 Popis metod : Dotazník.....	29
3.5. Realizace výzkumu	30
3.6 Závěr dotazníkového šetření.....	38
3.7 Síť institucí, které se zabývají danou problematikou syndromu CAN.....	39
3.8 Ilustrativní případy z vlastní praxe	40
3.8.1 Případová studie – Týrání svěřené osoby	41
3.8.2 Případová studie – Pohlavní zneužití.....	44
3.8.3 Případová studie – Ohrožování mravní výchovy.....	47
3.9 Statistické zpracování nápadu trestné činnosti mravnostního	49
charakteru.....	49
4 Závěr	51
5 Návrh opatření	53
6 Seznam použitých zdrojů	55
7 Seznam příloh	56
8. Přílohy	

Rodinné společenství a péče o dítě jsou pro lidstvo nutností. Bez ní by nepřežilo. Během vývoje lidstva tato přírodní a biologická nutnost nabyla také formu mravní zákonitosti. Vědomé ubližování dítěti, ať fyzické nebo psychické, je tedy, bohužel, selhání přírody a mravního zákona u nás.

J.Dunovský 1995

1 Úvod

Týrání a zneužívání dětí je obtížné a bolestivé téma. Někdy se lidé pokoušejí tuto bolest co nejvíce zmenšit tím, že celý problém zlehčují, tvrdí, že není tak vážný. Někdy slyšíme tvrzení, že zneužívání jsou schopny jen „určité typy“ lidí. Tyto „určité typy“ jsou skoro vždycky jiní lidé – cizinci, zvrhlíci, lidé z jiné skupiny společnosti – „určitě nikdo, koho bychom znali!“. Pravda je taková, že lidé, kteří se dopouštějí týrání a zneužívání dětí, se mohou vyskytnout ve všech skupinách společnosti. Patří ke všem rasám, náboženstvím a jsou nejrůznějšího věku. Žijí stejně tak ve velkých městech jako městečkách, na vesnicích i na předměstích. Najdeme je na všech úrovních vzdělání a příjmů. Lidé, kteří zneužívají děti, mohou být muži i ženy, a obě pohlaví mohou zneužívat jak chlapce, tak i dívky. Zneužívání dětí je velice rozšířený problém a žádná skupina lidí proti němu není už předem imunní.

Jako téma bakalářské práce jsme vybrali Intrafamiliární násilí školního věku, zaměřenou na problematiku syndromu CAN (týrané a zneužívané dítě). S touto problematikou se setkáváme poměrně často. Toto téma považujeme za velice důležité a významné.

Práce je rozdělena na část teoretickou a část praktickou. V části teoretické je popsán a definován syndrom CAN, včetně jeho forem, projevů a důsledků. Je zde zmíněn i význam rodiny pro vývoj dítěte a zároveň poukázáno na negativní vlivy, které vyplývají z nefunkčnosti rodin. Dále jsme zjišťovali

možnosti pomoci těmto rodinám v naší společnosti v rámci prevence. Praktická část práce je zaměřena na to, jak je tento problém vnímán u dětí na školách a u pedagogických pracovníků, kteří se každým dnem setkávají s dětmi a pracují s nimi. Cílem bylo podrobným popisem zkoumaného vzorku přiblížit informovanost o této problematice, co si pod pojmy týrání představují, na koho by se obracely, když mají nějaký problém a potřebují pomoci. Práce je také zaměřena na jednotlivé případové studie zanedbávaných dětí. Každá případová studie končí navrhovanými opatřeními. K vypracování kazuistik jsem použila metody osobní a rodinné anamnézy, studiem dokumentace, rozhovorem a analýzou produktů lidské činnosti.

Údaje o těchto dětech byly čerpány z jejich dokumentace, z rozhovoru s učitelem, sociální pracovnící. Ve svých pozorováních jsme měli možnost vystihnout jak prostředí rodinné, tak i školní, které na dítě velmi působí.

Cílem práce bylo upozornit na negativní jevy syndromu CAN, zvláště u dětí I.stupně základních škol, zjistit jak jsou o této problematice informovány a co si pod pojmy týrání představují, na koho by se obracely, když mají nějaký problém a potřebují pomoci. Dále jsme chtěli poukázat na možnosti, co by se dalo zlepšit v naší společnosti, aby bylo co nejméně dětí zasaženo syndromem CAN, který dítě hluboce poškozuje jak v psychickém, tak i fyzickém vývoji.

2 Teoretická část

2.1 Definice syndromu CAN

Syndrom CAN, neboli Child Abuse and Neglect byl v roce 1992 definovaný zdravotní komisí Rady Evropy jako syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte.

Jde tedy o poškozování tělesného i duševního a samozřejmě i společenského vývoje dítěte, které vzniká jakýmkoliv společensky nepřijatelným, nenáhodným jednáním rodičů dítěte, nebo jiné dospělé osoby.

„Za týrání, zneužívání a zanedbávání dítěte považujeme: jakékoli nenáhodné, preventabilní, vědomé (případně i nevědomé) jednání rodiče, vychovatele anebo jiné osoby vůči dítěti, jež v dané společnosti je nepřijatelné či odmítané a jež poškozuje tělesný, duševní a společenský stav a vývoj dítěte, popřípadě způsobuje jeho smrt.“ (Dunovský, 1995, s. 24)

Zjednodušeně se dá říci, že se jedná o soubor špatného chování a zacházení dospělého vůči dítěti, asi není potřeba připomínat, že takové zacházení s dítětem způsobuje dítěti jak fyzické, tak i psychické následky, které mohou některé děti provázet po celý život a také hluboce ovlivňovat jejich nahlížení na budoucí život, jejich postoje v partnerství i výchovu svých vlastních dětí.

2.2 Vývoj a identifikace úmyslného ubližování dětem

Dnešní naše společnost vyrůstající z tzv. západní civilizace je nepochybně pedocentrická, tj. na naše děti zaměřená, děti chránící, děti vysoce hodnotící. Ve větší či menší míře to vlastně platí dnes o všech větších společnostech našeho světa.

Dětství má zřejmě v obecné rovině v dnešní společnosti hodnotu, jako nemělo nikdy dříve. Nedovedeme si už představit svět bez tak typicky „dětských institucí“, jako jsou např. školy, bez takových vědních oborů, jako je pedagogika, bez takových oblastí společenské praxe, jako je dětské

lékařství. Dítě a dětství je předmětem umělecké tvorby, zákonodárství, politických programů. „Blaho dítěte“ je společenským argumentem na úrovni osobní a rodinné i na úrovni mezinárodní a celosvětové. Představa dětí trpících válkami, revolucemi a jinými společenskými katastrofami čím dál více doléhá na lidské svědomí. Stala se dnes nejmocnějším činitelem v protiválečném tažení. Ostatně o mimořádné hodnotě dětství v dnešním světě vypovídá neklamně i to, že se ho zmoc uje často nevybíravým způsobem i reklama, průmysl, byznys a že těží z citového vztahu dospělých k dětem. Cesta k dnešnímu postoji společnosti k dítěti a dětství byla ovšem dlouhá a zdaleka ne přímá. Při pohledu zpět jsme nutně sváděni či zaslepováni mentalitou lidí na konci dvacátého století. Avšak právě pohled zpět, kterého se nyní chceme odvážit, nám může napovědět, zdali a jak dalece jsme pokročili a kde se ve svém kulturním vývoji vlastně nacházíme.

Zásadně možno říci, že od pravěku po celý starověk a středověk lidé v nejširších vrstvách obyvatelstva (patrně s výjimkou vrstev vyšších) mají k narozenému dítěti asi takový postoj a přijímají je asi s takovou citlivou investicí, jako přijímáme dnes dítě sotva počaté. K zahubení dítěte narozeného se pak stavějí podobně, jako se staví dnešní společnost k umělému ukončení těhotenství. To, co v dnešní terminologii po pravdě označujeme za „vraždu“ dítěte, to by patrně vystupovalo tehdy pod různými jemnějšími názvy.

Násilí vůči dítěti, včetně krajního násilí, tj. zahubení dítěte, můžeme pro přehlednost rozdělit do několika kategorií, které ovšem nemají vždy jasné časové určení, takže se různě překrývají a kombinují.

Na první místo asi patří zahubení dítěte při ohrožení samotné existence rodičů, starších dětí či vůbec širšího rodinného společenství. Dítě se stává existenční přítěží v době hladu, nouze, či jiného těžkého strádání. Do konfliktu se dostává instiktivní výbava člověka zaměřená k zachování rodu s instiktivní výbavou zaměřenou k zachování vlastního života – a pud po zachování vlastního života je silnější! A tak tedy podle přírodní zákonitosti platné od pravěku pro lidskou společnost (samozřejmě ne bez výjimky) má život dospělého přednost před životem dítěte a život dítěte staršího před životem dítěte mladšího. Starší dítě totiž s větší pravděpodobností samo přežije, a dosáhne-li již jednou určitého věku, je s ním méně práce a starostí, takže uvol uje dospělé k shánění potravy a navíc třeba už i samo k obecnému blahu

nějak přispěje. Narozené přespočetné dítě, někdy už i odrostlejší, je prostě odloženo, ponecháno bez pomoci, opuštěno na místě, odkud „jeho lidé“ odcházejí, nebo je i aktivně usmrceno.

To se děje přes to, že lidskému rodu je dáno do životního plánu, aby to byla především matka, kdo chrání své dítě, a aby to byl především otec, kdo chrání matku a dítě.

Druhá kategorie nevítaných a zahubených dětí je blízká té předchozí – je však více „výběrová“. Jestliže z nouze a existenčního ohrožení dospělých byly především utráceny děti právě narozené nebo děti nejmladší, možno v tom spatřovat universální přírodní mechanismus k regulaci populace. Jsou ale případy, kdy se tato regulace týká jen dětí jednoho pohlaví, tj. děvčátek.

Je mnoho dokladů o tom, že ve starověku, a to i ve společnostech vyspělých a ekonomicky zajištěných, se rodiny spíše zbavovaly novorozených holčiček než chlapečků. Jak uvádí Dunovský a kol. (1995, s.27) existuje zápis z řeckého Milétu z doby 200 let př. Kr., že v 79 rodinách, které tam v jednom roce získaly občanství, bylo ze 146 dětí 118 synů a 28 dcer. Dva synové byli v řeckých rodinách pravidlem, tři občas, ale více než jedna dívka byla vzácností. I bohatí lidé se holčiček bez větších rozpaků zbavovali. Někteří spisovatelé té doby v tom vidí příčinu úbytku populace a zkázy řecké kultury.

Třetí formou likvidace dětí, umožňovanou zvykovým právem a morálkou dřívějších dob, byla „pomsta nepříteli“. Vybít mu děti, aby neměl potomstvo. Tím je odstraněn z tváře země a zničen jednou pro vždy. Svědectví o takovém počínání najdeme v nejrozdílnějších historických dokumentech, najdeme je ve Starém zákoně, v bájích a pověstech kdekterého národa, a ovšem i ve společenské praxi těch velkých či malých společenských skupin, jež propadly představě o své pravdě, své spravedlnosti a své nadřazenosti.

Za čtvrté musíme vzít v úvahu ještě jiné pojetí dítěte, které nezřídka vedlo k jeho záhubě – totiž dítěte jako „oběti“. Toto pojetí předpokládá ovšem už vyšší hodnotu lidského potomstva, které jakožto cenný předmět se obětuje rozhněvanému božstvu na usmíření, získání jeho přízně, získání jeho ochrany, podpory apod. Dětské oběti v tomto smyslu jsou rovněž doloženy z nejrozdílnějších kultur a z různých dob, takže možno soudit, že šlo o praxi takřka univerzálně rozšířenou. Děti se obětovaly před započatím válečného tažení či před jiným závažným podnikem – anebo se jejich obětování božstvu

přislíbilo, jestliže onen podnik dobře dopadne. Mohlo jít o podnik celospolečenského významu, tj. válku.

Teprve na pátém místě můžeme uvést zahubení dítěte z hanby, studu a strachu před společenským zavržením. Takového činu se dopouští nejčastěji vlastní matka, zpravidla neprovdaná či nacházející se v jiné sociální tísní, a to brzy po porodu dítěte – zřídka kdy jiná osoba a zřídka kdy později. Jde tu rovněž o společenský tlak, i když jiného druhu než v předchozích čtyřech případech.

Konečně na šestém místě se můžeme zmínit o společenských praktikách, zpravidla rituálních, jež sice nevedou přímo k smrti dítěte, ale které je přesto fyzicky poškozují. Jsou to nejrůznější tělesné mutilace, čili znetvoření. Týkají se často vnějšího genitálu, ale i obličeje, rukou, nohou apod. Bývají součástí iniciačních obřadů, jimiž jsou mladiství (zpravidla mladíci, někdy však i dívky) uváděni do společnosti dospělých - a bývají to praktiky velmi bolestivé. Mnohdy jde ovšem také o naplnění norem nebo ideálů krásy, platných v dané společnosti.

2.3 Poslední dva tisíce let

V klasickém světě antiky bylo dítě bezprávným tvorem. Patri potestas ve starém Římě znamenala, že otec může s dítětem nakládat, jak se mu zlíbí – může je prodat i zabít. Obrat v životě antické společnosti přišel až ve čtvrtém století po Kr., kdy římský zákon z roku 374 pokládá zabití dítěte za vraždu. S křesťanstvím, jež se stalo mezitím v Římě státním náboženstvím, vstoupilo i do právního kodexu pojetí dítěte jako samostatné lidské bytosti, s lidskou duší, na niž se pak vztahuje přikázání „nezabiješ!“.

Od šestnáctého století dochází postupně k proměně rodiny i pojetí dětství. Přibýlo obyvatelstva, zlepšilo se jeho hmotné zajištění, rodiče mají více času zabývat se dětmi. Druhá polovina osmnáctého století přinesla však celou řadu dalších pokrokových myšlenek ve prospěch dítěte a dětství. Dítě je nadějí společnosti, a proto na jeho výchově i vzdělání mnoho záleží. Devatenácté století znamená další příliv v citovosti do rodinného života při současném

důrazu na disciplínu dětí a autoritu otce.

Od počátku dvacátého století dochází k oslabování důrazu na poslušnost, zdůrazňuje se „rozumnost“ výchovy a vytváření správných návyků dítěte. Demokratizace rodiny pokračuje zvláště po druhé světové válce. Citlivost se soustřeďuje dovnitř rodiny, která se stala mezitím malou (nukleární) společenskou jednotkou. To pak nachází výraz v proměnách společenských institucí, jež se stále ve větší míře a větší rozmanitostí zabývají rodinou a dítětem – od dobrovolných a laických organizací, jako byla např. Komise péče o děti atd.

Dosavadním vrcholem celého vývoje v pojetí dětství a přístupu k němu je pravděpodobně Úmluva o právech dítěte, jež je současně i výzvou celosvětové společnosti k dalšímu domýšlení a zabezpečování potřeb nových lidských generací a jejich prosperity. Tento vývoj připravil konečně půdu, z níž mohla vyrůst otázka ochrany dítěte před týráním, zneužíváním a zanedbáváním i otázka jak těmto neblahým společenským jevům předcházet.

2.4 Výskyt a příčiny vzniku syndromu CAN

Hlavní příčinou týrání dětí a tedy i příčinou vzniku syndromu CAN je přesvědčení rodiče, které je mnohdy nevědomé, že jeho vlastní dítě je na tomto světě právě pro to, aby uspokojovalo potřeby svého rodiče. Pro někoho je toto chápání pozice dítěte vůči rodičům normální, ale pro mě je to velmi nepřijatelné. Žijeme v době, kdy je dítě v „normální“ společnosti chápáno jako rovnocenný partner a pro lidi, kteří vyrůstali v klidných rodinách, kde rodiče ctili potřeby svých dětí, snažili se o jejich bezstarostné dětství, je toto pojetí nepřijatelné a hlavně nepochopitelné. Ne však pro dospělé lidi, kteří v dětství vyrůstali v narušených rodinách, nebo v rodinách, kde časté trestání dětí bylo nedílnou součástí výchovy, nebo řešením jakýchkoliv konfliktů, kde rodiče děti citově vydírali, nebo kde je dokonce sexuálně zneužívali. Pokud dítě vyrůstá v takovém prostředí, není divu, že potom v dospělosti také takto jedná, přestože v dětství takové jednání samotné odmítalo a ubližovalo mu. Týrané

děti začnou brát takovýto způsob rodinného soužití jako model jejich dalšího chování. Začnou takové chování pokládat za přirozené a jediné možné. „Zneužívání dětí je velice rozšířený problém a žádná skupina lidí proti němu není už předem imunní“. (Mufsonová, 1996, s. 53)

Co se týče výskytu syndromu CAN, je překvapující, kolik dětí musí snášet týrání, zneužívání a zanedbávání od svých vlastních rodičů. Předpokládá se, že syndromem CAN trpí v současné době asi 1-2% dětí. Je velmi těžké připustit, že téměř každé 50. dítě je týráno a zneužíváno. A pokud se zamyslíme nad tím, kolik případů týrání dětí není odhaleno, určitě bude procento trpících dětí daleko větší (viz příloha č. 1). Vycházíme z faktu, že velká část případů není nahlášena právě kvůli modernímu pojetí práva na soukromí rodiny. Také se setkáváme a čteme o případech, kdy ani nejbližší členové rodiny nejsou schopni, nebo nechtějí případ týrání nahlásit. Někdy je to z nezájmu, někdy ze strachu, že by mohli být do případu moc zataženi, a někdy dokonce s jednáním týrající osoby souhlasí.

2. 5 Formy týrání

V následujících kapitolách se pokusíme rozdělit základní formy týrání tak, jak jsou uvedeny na internetových stránkách Dětského krizového centra.
(<http://www.ditekrize.cz/syndrom.can.ptp>).

2.5.1 Fyzické týrání

Jedná se nejen o vědomé tělesné ubližování dítěti, ale také o nezabránění takovému zacházení s dítětem. Představuje vlastně všechny nepřiměřené akty násilí na dítěti. Zahrnuje vedle hrubého útoku na dítě, jehož důsledkem je tělesné zranění, trvalé poškození dítěte, nebo dokonce úmrtí dítěte, také pravidelně užívané tělesné trestání dítěte používané jako převažující výchovný prostředek.

Formy:

- nepřiměřené bití rukou (pohlavky, facky) či různými nástroji (vařečka, řemen)
- kopání do dítěte, údery pěstí (má často za následek poranění vnitřních orgánů)
- popáleniny (např. cigaretou), opaření horkou vodou
- bodné rány (často nůžkami)
- vytrhávání vlasů, nepřiměřené tahání za ušní boltce – způsobující trhliny
- odmrštění, odhození dítěte
- škrcení, dušení
- svazování, připoutání
- silné třesení, zejména s malým dítětem
- odnímání spánku, potravy

2.5.2 Psychické týrání

Představuje takové chování vůči dítěti, které má negativní dopad na citový vývoj dítěte, vývoj jeho chování, osobnosti a sebehodnocení či negativní dopad na rozvoj interpersonálních vztahů. Psychické týrání v podstatě vždy provází ostatní diagnostické kategorie syndromu CAN – fyzické týrání, sexuální zneužívání, šikanování, navíc se může vyskytovat samo o sobě.

Formy:

- časté nadávky, ponižování, zesměšlování, opovrhování
- výhrůžky, cílené vyvolávání strachu u dítěte
- odmítání dítěte, citová deprivace, citové vydírání (př. „Když se nebudeš učit, utrápíš mě.“, „Když budeš zlobit, zabije mě to.“)
- permanentní srovnávání s úspěšným sourozencem
- nepřiměřené zatěžování dítěte domácími povinnostmi, či péče o sourozence
- požadavek nereálných výkonů – ve škole, v oblasti zájmové (sport, hudba, aj.)
- násilná izolace, nepřiměřené oddělení dítěte od vrstevníků či ostatních osob

Obsáhlou diagnostickou kategorií tvoří psychické týrání v souvislosti s předrozvodovou a porozvodovou situací rodičů, kdy bývá dítě vystaveno dlouhodobé a nepřiměřené zátěži vzniklé v souvislosti s rozvodem. Tato problematika zahrnuje především:

- zatahování dítěte do konfliktů mezi rodiči, zneužívání dítěte jako „svědka“
- získávání dítěte na svou stranu, negativní ovlivnění dítěte proti rodiči
- bránění ve styku dítěte s druhým rodičem
- nepřipravení dítěte žádoucím způsobem na styk s druhým rodičem

2.5.3 Sexuální zneužívání

Je každé nepatřičné vystavení dítěte sexuálnímu kontaktu či chování, které vede především k uspokojování sexuálních potřeb zneuživatelé. Dítě je zákonem plně chráněno před sexuálními kontakty v jakékoliv formě až do svých 15ti let. Věková hranice není stanovena tam, kde je zneužíváno závislosti jedné osoby na druhé.

Sexuální zneužívání zahrnuje všechny formy chování se sexuálním podtextem, tedy i ty, kterými dítě na první pohled nestrádá – dítě může některé formy sexuálního zneužívání prožívat jako relativně tělesně příjemné, ale i tehdy má sexuální zneužívání závažný negativní dopad na další psychický vývoj dítěte. Zneuživatelé může být v podstatě kdokoli, avšak mnohem častěji to bývá osoba, kterou dítě dobře zná – osoba příbuzná, či rodině dobře známá, méně často pak osoba zcela neznámá, cizí. Zneuživatel může působit na okolí dobrým dojmem, může zastávat v zaměstnání prestižní místo, mít dobré vystupování na veřejnosti.

Formy:

a) Bezkontaktní sexuální zneužívání

- obnažování se před dítětem, masturbace před dítětem, setkání s exhibicionistou
- pozorování nahého dítěte za účelem vlastního sexuálního

vzrušení, uspokojení

- vystavení dítěte sledování pornočasopisů, pornofilmů
- přinucení dítěte sledovat soulož

b) Kontaktní sexuální zneužívání

- osahávání či líbání dítěte na intimních místech, laskání prsou, genitálií
- nucení dítěte, aby manipulovalo pohlavními orgány svými či zneuživatelé
- orální, anální sex
- sexuální styk (včetně znásilnění)

c) komerční sexuální zneužívání

- zneužití dítěte k dětské pornografii
- zneužití dítěte k dětské prostituci

2.5.4 Zanedbávání

Znamená takový nedostatek péče, který zapříči uje vážnou újmu na vývoji dítěte, a to v oblasti tělesné a duševní.

Formy:

a) tělesné zanedbávání = neuspokojování tělesných potřeb dítěte

- nedostatek přiměřeného jídla, pití, přístřeší, oblečení
- nedostatečná lékařská péče, zanedbávání, prevence (např. povinného očkování)

b) citové zanedbávání = neuspokojování citových potřeb dítěte, nedostatek náklonnosti, lásky

c) zanedbávání výchovy a vzdělávání = neustálá neodůvodněná absence ve škole, nepřiměřená dětská práce bránící napl ování vzdělávání

d) zanedbávání dozoru = ponechání zejména malých dětí bez adekvátního dohledu

2.5.5 Šikanování

Agrese (fyzická i verbální) vůči jedinci slabšímu fyzicky nebo v závislém postavení.

Formy:

- ponižování, zesměšlování nepřiměřenými či nesplnitelnými úkoly
- vynucování „poslušnosti“
- přinucení vykonávat práci za „silnějšího“
- vydírání, vyžadování finančních či jiných materiálních služeb

2.5.6 Systémové týrání (druhotné ponižování)

Je týrání dítěte tím systémem, který původně vznikl na ochranu dítěte

Formy:

- opakovaná, nadbytečná lékařská vyšetření (zdravotnické instituce)
- ponižování, přetěžování, neadekvátní přístup k dítěti (instituce školské)
- zanedbávání či špatná péče v kolektivních zařízeních (jesle, MŠ, ZŠ, dětské domovy)
- rozhodování o osudu dítěte bez dostatečné objektivní informovanosti o situaci, oddělení dítěte od rodiny tam, kde to není nevyhnutelně nutné (OPD, soudy)
- nadbytečné přetěžování či trauma způsobená dítěti při kontaktu s policejním, soudním systémem (opakování výslechů, konfrontace s dospělým)

2.5.7 Sekundární viktimizace

Druhotné zraňování a vystavování dítěte nadbytečné psychické zátěži v průběhu vyšetřování pro syndrom CAN = dítě jako oběť trestného činu se stává ještě obětí vyšetřování.

Formy:

- opakované výpovědi
- nedůvěra v to, co říká
- obviňování dítěte („a ty jsi ho svedla“) přenášení zodpovědnosti na dítě
- odebrání dítěte z rodiny

2.5.8 Münchhausenův syndrom by proxy

Vymýšlení či zveličování příznaků somatického či duševního onemocnění nebo postižení a v důsledku toho opakování vyšetření či léčení v míře, která neodpovídá objektivní skutečnosti.

Tyto problémy může dospělý, např. rodič přenést na dítě. Dospělá osoba má pak v takovém případě nějaké výhody (např. pobírá dávky, okolí ho lituje...)

2.6 Postavení dítěte v rodině

„Rodina, jako instituce, vznikla na samém počátku lidských dějin jako ochranné společenství, které chrání před vnějším nebezpečím. Po tisíce let sloužila rovněž jako prostředek k předávání základních duchovních a materiálních hodnot. Ze společenského hlediska je rodinné společenství definováno společným místem a společným sdílením radostných i tragických událostí.“ (Pöthe, 1998, s.17)

Rodina prochází mnohými proměnami, avšak její ústřední rolí vždy byla, a také je ochrana a výchova dětí. Jak uvádí Vágnerová (1999, s.317), „lze ji považovat za nejdůležitější sociální skupinu, v níž jedinec žije. Poskytuje mu potřebné zázemí, uspokojuje jeho potřeby a zprostředkovává zkušenost, kterou nelze získat jinde. Každý člen rodiny získává role, které se stávají součástí jeho identity. Mezi jednotlivými členy rodiny se vytvářejí rozmanité vztahy, pro něž je charakteristický určitý styl komunikace. Každá rodina má svůj hodnotový systém, jenž ovlivňuje chování jednotlivých členů a vede k přednostní volbě určitých strategií zvládání problémů. Pokud je rodina

v některém ohledu dysfunkční, některé důležité potřeby člověka zůstanou pravděpodobně neuspokojeny, a rodina se pro své členy stane spíše zdrojem zátěže. Pokud jde o jedince ve vývoji, mohou mu v důsledku poruch funkce rodiny některé významné zkušenosti chybět, a naopak může být vystaven vlivu zkušeností negativních“.

Pro většinu dětí je samozřejmostí, že žijí v harmonické a plně funkční rodině. Na takovouto „láskou prozářenou“ rodinu je „radost pohledět“. Je však smutnou skutečností, že v naší populaci existují i rodiny, ve kterých děti trpí. Celé své dětství se pak těší na chvíli, až budou moci takovou rodinu opustit.

Je zřejmé, že vyrůstání v domácnosti, kde je běžné násilí, poškozuje vývoj dítěte. Přilnutí k rodičům je jeho prvním a také nejdůležitějším vztahem. Pomáhá mu vytvořit si názory, které se mu v budoucnosti stanou základním kamenem dalších vztahů. Dle Crittendena, jak uvádí Elliot a Place (2002, s.95), „u zneužívaných dětí je tato vazba nejistá, takže malé dítě se pak obtížněji, jakoby chaoticky a zmateně, vypořádává s každodenními situacemi, které mu život nevyhnutelně přináší“.

Dle Maina a Goldwina, jak dále uvádí Elliot a Place (2002, s.95), vypadá situace následovně: „Pokud děti mají osobní zkušenost s narušenou vazbou k rodičům, je větší pravděpodobnost, že v dospělosti budou jako rodiče špatně zacházet s vlastními dětmi. Je to do značné míry tím, že se u nich v dětství nevyvinuly pevné vazby, a proto to neumí ani se svými dětmi“.

2.6.1 Rodiče dopouštějící se intrafamiliárního násilí

Je zřejmé, že někteří rodiče mají k aktům týrání dítěte blíže než jiní, že jedny děti se stávají častěji obětí týrání než druhé, že jsou životní situace, které spíše než jiné vyvolávají projevy násilí vůči dítěti a že konečně mohou nastat různé kombinace všech těchto možností. Totéž ovšem platí o pohlavním zneužívání dítěte i o jeho těžkém zanedbávání.

Na úrovni rizik je také zřejmé, že jiné jsou zpravidla příčiny aktivního týrání dítěte, jiné zanedbávání dítěte a samozřejmě velmi jiné pohlavního zneužívání. Někteří rodiče dítěti aktivně ubližují a jiní mu ubližují pasivně, tj. svým nezájmem, nevšímavostí či nedostatkem kontaktu.

Rizikovými dospělými u fyzického týrání bývají zpravidla lidé, kteří řeší milenecké a manželské konflikty v akutní fázi, rozvodové situace, porozvodové spory o děti, jakékoliv stresové situace. Dalším rysem je alkoholová, drogová případně jiná intoxikace, hmotná bída, pokud je pro postižené stresovou situací.

U pohlavního zneužívání jde především o (Dunovský, 1995, s.109) „stísněný životní prostor rodiny (v dřívějších dobách např. časté spaní rodičů a dětí v jedné posteli), příležitost (např. dítě je nemocné, pečuje o ně otec, nebo jiný muž v rodině, ošetřování vyžaduje intenzivní tělesný kontakt), cizí muži žijící v rodině, návštěvníci, přátelé apod., u nichž se nemohlo vytvořit sexuální tabu, jaké se zpravidla vytváří u vlastních rodičů a sourozenců dítěte – z tohoto hlediska jsou v náročné rizikové situaci i pěstouni“. Dále se jedná o rodiny s nízkou socioekonomickou úrovní, a samozřejmě nesmíme zapomenout na alkoholovou a drogovou intoxikaci.

U zanedbávání můžeme konstatovat, že se jedná o dlouhodobý děj, takže se nanejvýš skládá z mnoha příležitostí, nebo jiných časově omezených aktů. Naproti tomu ovšem – stejně jako v případech týrání a pohlavního zneužívání dítěte – nutno počítat s nejrůznějšími kombinacemi rizikových činitelů vnějších a vnitřních, tj. v lidech i v prostředí.

2.6.2 Děti jako oběť intrafamiliárního násilí

Děti s rizikem tohoto druhu můžeme rozdělit do několika skupin:

1. Děti, které svými projevy aktivně své rodiče zatěžují, dráždí, vyčerpávají a to buď fyzicky, psychicky, nebo v obou složkách.
2. Děti, jejichž projevy jsou dospělým málo srozumitelné.
3. Děti, které nesplňují očekávání svých rodičů.

Dále je nutno počítat s nejrůznějšími kombinacemi těchto tří oblastí rizika, přičemž právě součinností jednotlivých rizikových činitelů se celkové

potenciální nebezpečí zpravidla silně umocňuje. Současně ovšem nesmíme spouštět se zřetele, že jakékoliv riziko na straně dítěte se uskuteční jen tehdy, existuje-li současně i vstřícné riziko na straně dospělého, případně navíc ještě i riziko situační. Problém rizikovosti dítěte spočívá v tom, že svým chováním spouští mechanismy, jež uvolní rizikovost dospělých či rizikovost situace. Zde můžeme zmínit např. děti labilní, citlivé, úzkostně laděné.

2.7 Postavení dítěte ve společnosti

Postavení dítěte ve společnosti se dnes, podobně jako v minulosti, odvozuje od vztahu mezi dítětem a dospělým. Tento vztah však byl, a vždy bude, vztahem nerovným, založeným na uplatnění moci dospělého. Nerovným proto, že v případě zneužití této moci se dítě nemůže účinně bránit. Postavení dítěte a jeho ochrana má však vycházet z požadavku blaha dítěte.

Náš moderní věk přinesl řadu převratných změn v postavení dítěte ve společnosti, v chápání jeho potřeb, požadavků a práv i v jejich uplatnění. Současně mu však přinesl mnoho nezměrného utrpení a strastí. Jedním z největších utrpení pro dítě je jeho týrání, zneužívání a zanedbávání, tedy ubližování v nejrůznější podobě, které vyúsťuje někdy až v jeho zahubení. Dunovský a ostatní (1995, s.11) uvádí, že „proti tomu vyhlásují stále soustředěnější boj jako první lékaři, především ze Spojených států. Tento boj rychle překročil nejenom hranice země, ale i bariéry jednotlivých oborů. Z profesionální sféry se pak rozšířil do široké veřejnosti a promítl se i do aktivit legislativních, výkonných i politických, jak na úrovních národních, tak i mezinárodních“.

2.8 Prevence vzniku syndromu CAN

Bez prevence není možné, aby byl boj proti týrání, zneužívání a zanedbávání dětí účinný. Je proto nezbytné, aby společnost věnovala prevenci

velikou pozornost. Proto, aby byla prevence kvalitní, je důležité, aby se problém týraných, zneužívaných a zanedbávaných dětí dostal do široké veřejnosti. Veřejnost a její znalost problému jsou totiž hlavní faktory při provádění prevence ubližování dětem. Jedině znalost problému a ochota pomoci dětem, zasaženým syndromem CAN, může týraným dětem skutečně pomoci. V případech týrání, zneužívání, zanedbávání dětí je rozhodující primární prevence, která by měla zabránit ubližování dítěti vůbec. Jedná se tedy o cílené působení na veřejnost tak, aby chápala blaho dítěte a dobře fungující rodinu za prioritní hodnotu. Podstatnou roli zde hrají sdělovací prostředky (televize, tisk apod.), škola, instituce a organizace zabývající se problémy mládeže, církve apod.. Důležité je informovat budoucí primární vychovatele dítěte o důležitosti jejich postojů ve vztahu k dítěti, o jejich potřebách, informovat je o správné životosprávě, o péči o dítě, o jeho výchově a zdůraznit oblast prevence nechtěného těhotenství - propagace antikoncepce.

Sekundární prevence přichází v úvahu pouze v omezené míře, neboť se do značné míry překrývá s terapeutickými nebo jinými „pomocnými“ opatřeními. V případě, že již došlo k ublížení dítěti, jde především o to, zabránit dalšímu vystavování dítěte takovému jednání a aby již vzniklé poškození bylo ve svých důsledcích omezeno na minimum. Je třeba proto rozhodnout, zda je pro dítě vhodné zůstat nadále v rodině, nebo zda je nutné hledat jiné optimální řešení. Rozhodnutí ani v prvním ani v druhém případě nemusí být jednou provždy neměnné - záleží na dalším vývoji situace.

Terciální prevence se s terapeutickou prací kryje úplně.

2.9 Právní ochrana dítěte

Náš právní systém vychází při ochraně dítěte jak z mezinárodních dokumentů a úmluv (které byly naší republikou ratifikovány - např.: Všeobecná deklarace lidských práv, Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, Evropská úmluva o ochraně lidských práv a svobod, Úmluva o právech dítěte), tak i z navazujících právních předpisů České republiky. Náš právní systém zaručuje ochranu rodiny, a tedy i dítěte, již v Listině základních práv a svobod. Zde nalezneme základní informace, které jsou rozpracovány v navazujících

zákonech - zákon o rodině, zákon o sociálně-právní ochraně dětí, trestní zákon.

Dítětem je, dle Úmluvy o právech dítěte (přijata 20.11.1989 v New Yorku, u nás přijata a ratifikována 6.2.1991), osoba mladší osmnácti let, pokud nedosáhla zletilosti dříve. Ve svém článku 19 stanoví ochranu dítěte před jakýmkoli tělesným nebo duševním násilím, zneužíváním, a to včetně jeho ochrany před takovým jednáním v rámci rodiny. Článek 34 poskytuje ochranu dítěti před jakoukoli formou sexuálního zneužívání, zneužívání dětí pro pornografii a článek 35 hovoří o zákazu prodávání dětí, obchodování s nimi za jakýmkoli účelem a v jakékoli podobě.

Zákon o rodině č. 94/1963 Sb. se sice sociálně-právní ochranou dětí zabývá ve značné míře (§ 42 až § 50), ale přesto se jedná o legislativní úpravu spíše obecnou. Proto byl přijat zákon o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb., který podrobně rozpracovává základní zásady, opatření sociálně-právní ochrany (preventivní a poradenská činnost), jakou úlohu hrají orgány sociálně-právní ochrany (obce, krajské úřady, ministerstva), zmíní uje se o ústavní a ochranné výchově, o zařízeních sociálně-právní ochrany, o zprostředkování osvojení a pěstounské péče a o sociálně-právní ochraně dítěte ve vztahu k cizině.

Touto ochranou dětí se tedy rozumí právo dětí na zdravý vývoj, řádnou výchovu a ochranu jeho oprávněných zájmů. Důležitou součástí tohoto pojmu je i předcházení vzniku ohrožení dětí nebo narušení jejich zdravého vývoje a zároveň působení na obnovení narušených funkcí rodiny. Cílem této ochrany je především blaho dítěte.

Neopomenutelnou součástí sociálně-právní ochrany dětí je trestní zákon č. 140/1961 Sb. ve znění pozdějších předpisů, neboť týrání, zanedbávání, zneužívání dítěte může dosáhnout takového stupně společenské nebezpečnosti, že naplňuje skutkovou podstatu trestného činu. Zde, ve zvláštní části tohoto zákona, problematiku dotýkající se dětí řeší hlava VI. trestné činy proti rodině a mládeži, hlava VII. trestné proti životu a zdraví, hlava VIII. trestné činy proti svobodě a lidské důstojnosti a trestné činy proti lidskosti. Důležitou součástí dokazování trestné činnosti je dokumentace poškozovaného dítěte s její následnou expertizou, která slouží jako podklad pro rozhodování soudu.

V hlavě VI. je uveden jeden z nejzávažnějších a častých trestných činů, trestný čin týrání svěřené osoby dle § 215 tr. zákona. Touto skutkovou

podstatou je poskytována ochrana především dětem před fyzickým a psychickým týráním, kdy použití vyšší trestní sazby je podmíněno tím, že tento čin byl spáchán zvláště surovým způsobem (surový způsob zahrnuje zlé nakládání s osobou, která je v péči pachatele, vyznačující se vyšším stupněm hrubosti a bezcitnosti), nebo na více osobách (nakládal-li pachatel nejméně se třemi osobami), a nebo pokračuje-li v páchání takového činu po delší dobu (jedná se o dobu několika měsíců, pokud po celou dobu týrání osoby trvalo). Týrání svěřené osoby se může stát i opomenutím povinné péče, např. zanedbáním osobní hygieny dítěte, neposkytování přiměřené stravy apod.. Z hlediska subjektivní stránky trestného činu je třeba úmyslného zavinění. Současně může být naplněna skutková podstata i jiných trestných činů, např. trestného činu vraždy dle ustanovení § 219 trestního zákona, či trestného činu ublížení na zdraví dle § 221 trestního zákona, které jsou uvedené v hlavě VII. Problematiku týrání řeší i další ustanovení dle § 215a trestního zákona – týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě (jde o domácí násilí). Zanedbávání dítěte postihuje náš trestní zákon jako trestný čin ohrožování mravní výchovy mládeže dle § 217 trestního zákona. Zde se vyskytují nejvíce případy úmyslného neposílání dětí do školy. Další ustanovení trestního zákona, které se dotýká problematiky zanedbávání dětí je trestný čin opuštění dítěte dle § 212 trestního zákona.

V hlavě VIII. trestního zákona jsou další ustanovení, které souvisí se zneužíváním dětí. Poměrně velký podíl z celkového počtu zneužitých dětí tvoří děti, které byly zneužity velmi blízkou osobou, někým z rodičů. Nejvíce páchanou trestnou činností zde vykazují trestné činy pohlavního zneužívání dle § 242 trestního zákona (jedná se o vykonání soulože nebo jiného pohlavního zneužívání) a trestné činy zneužití závislosti osoby podle § 243 trestního zákona (v případě zneužití osoby mladší než 18 let souloží nebo jiným pohlavním způsobem, která je na pachateli závislá). Vynucení soulože nebo jiného obdobného pohlavního styku přímým násilím nebo pohrůzkou bezprostředního násilí by se jednalo o trestný čin znásilnění podle § 241 trestního zákona. V případě jiného pohlavního zneužívání než souloží za použití výhrůžky, se jednání pachatele posuzuje také jako trestný čin vydírání podle § 235 trestního zákona.

Za důležité považuji zmínit se zde o trestném činu nepřekažení trestného činu podle § 167 trestního zákona a o trestném činu neoznámení trestného činu podle § 168 trestního zákona.

Ustanovení § 167 trestního zákona nepřekažení trestného činu se týká oznamovací povinnosti, kterou má každý, kdo se hodnověrným způsobem doví, že jiný připravuje nebo páchá trestný čin týrání svěřené osoby, znásilnění, pohlavní zneužívání a spáchání nebo dokončení takového trestného činu nepřekazí, přestože byl schopen jej překazit bez značných nesnází, nebo aniž by sebe nebo osobu blízkou uvedl v nebezpečí smrti, ublížení na zdraví, jiné závažné újmy nebo trestního stíhání.

Ustanovení § 168 trestního zákona o neoznámení trestného činu se zabývá faktem, že ten kdo se hodnověrným způsobem doví, že jiný spáchal trestný čin týrání svěřené osoby a takový trestný čin neoznámí bez odkladu státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu, ačkoli toto oznámení mohl učinit, aniž by sebe nebo osobu blízkou uvedl v nebezpečí smrti, ublížení na zdraví, jiné závažné újmy nebo trestního stíhání, je trestně odpovědný.

Přestože jakékoliv násilí vůči dětem je veřejností odmítáno a odsuzováno, čímž lidé dávají najevo svůj negativní postoj, jedná se o reakci převážně pasivní. Lidé často takto poškozované dítě litují, ale od možnosti řešení problému se distancují. Tato tendence je ve velké míře výrazem potřeby bránit se vůči tomuto jevu jeho popíráním nebo striktním oddělením „slušné společnosti“, ke které se řadí, od společnosti „špatné“.

3 Praktická část

3.1 Cíle

Cílem bakalářské práce je ucelený pohled na problematiku týraného a zneužívaného a zanedbávaného dítěte a potvrzení, či vyvrácení předpokladu, jak jsou děti I. stupně základních škol informovány o problematice, co si pod pojmy týrání představují, na koho by se obracely, když mají nějaký problém a potřebují pomoci.

3.2 Předpoklady

Předpoklady (hypotézy) jsou:

1. Informovanost žáků I. stupně základních škol o problematice týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte.
2. Znalost žáků I. stupně základních škol při hledání pomoci při řešení problému týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte.

3.3 Metody výzkumu

Pro svůj výzkum jsem použila:

Analýza použitých dostupných materiálů

Analýza spisové dokumentace

Nestandarizovaný dotazník (viz příloha č. 2)

Rozhovor

3.4 Charakteristika vzorku

Tyto otázky byly směřovány na základní informace o problematice týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte, od vlastní zkušeností s touto problematikou až po prevenci a právní ochranu ohrožených dětí.

Otázky jsou formulovány tak, aby byly jednoduché, srozumitelné a také aby na ně bylo možno odpovědět jednoduchou odpovědí vlastními slovy. V obou třídách byl vysvětlen postup, případné nejasnosti, dotazy byly objasněny společně, čímž nedošlo ke zkreslení odpovědí. Při sběru dat byla použita technika rozdávaného a sbíraného dotazníku. Byla zaručena stoprocentní návratnost dotazníku.

3.4.1 Výběr a popis zkoumaného vzorku

Dotazník byl zaměřen na 4. a 5. třídu žáků základní školy v Praze 5. Výzkum byl proveden v říjnu roku 2005. Celkem se jednalo o 41 žáků 4. třídy a 71 žáků 5. třídy, jde o děti ve věku od 9 do 11 let. Dotazovaní uváděli věk, pohlaví a jakou mají představu o slovech týrání, zneužívání, zanedbávání. Dále bylo zjišťováno, zda mají představu o tom, na koho by se obracely o případnou pomoc.

4. třída základní školy byla označena jako skupina A.

5. třída základní školy byla označena jako skupina B.

Veškeré údaje byly pro větší srozumitelnost převedeny na procenta.

3.4.2 Popis metod : Dotazník

Dotazník slouží tímž účelům jako rozhovor, ale místo ústních výpovědí přináší výpovědi písemné. V dotaznících se rozlišují otázky:

- Otevřené, na které se odpovídá zcela volně.
- Uzavřené, při kterých respondent volí z několika odpovědí dotazníku uvedených tu, která se mu zdá být nejvhodnější. Tyto otázky usnadní zpracování a kladou menší nároky na vyjadřovací schopnosti respondenta.

Správná konstrukce dotazníku je velice náročná a odpovědná. Je na ni kladena celá řada požadavků. Otázky mají být jasné, přesné a srozumitelné jak po obsahové stránce, tak musí přihlížet k věku a povahovým zvláštnostem respondentů. Je třeba zajistit také ochotu dotazovaných pravdivě vypovídat.

3.5. Realizace výzkumu

Otázka č. 1

V této otázce se žáci měli vyjádřit, co znamená slovo týrání. Zda ho vnímají jako tělesné tresty, časté zákazy, co si pod tím představují jiného, nebo neví, jaký má význam.

Otázka byla položena následujícím způsobem:

Víš, co znamená slovo týrání?

- a) ano – tělesné tresty (výprask, bije tě někdo)**
- b) ano – časté zákazy (např.domácí vězení, hraní si s kamarády, zákaz na počítači ...)**
- c) ano (napíš, co si myslíš ty sám/sama, že týrání znamená)**
- d) nevím**
- e) e) nevím, nikdy jsem se s tím slovem nesetkal/a**

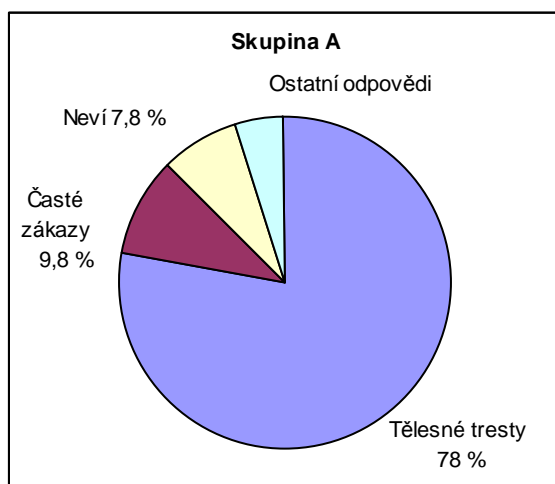
Ze skupiny A volilo 78 % žáků odpověď a) – tělesné tresty, 9,8 % odpověď b) – časté zákazy. Odpověď c) nikdo neoznačil. 7,8% označilo d) – nevím a 4,8 % e) – nevím nikdy jsem se s tím slovem nesetkal/a.

Ve skupině B odpovědělo možnostmi a) 62 % žáků - tělesné tresty, b) 12,7 %. U odpovědi c) 32,4 % napsalo svůj vlastní názor. Nejčastější slova byla: „Nadávání, napadání, šikana, týrání, když někdo někomu něco udělá i když to nechce, nedání najíst“. Zde se projevil věkový rozdíl jednoho roku, kdy skupina B se nebála sama napsat svůj vlastní názor, i když byl podobný v nabízených možnostech, proti skupině A, kde nikdo vlastní názor nevyjádřil. Odpověď d) nevím a e) nikdy jsem se s tím slovem nesetkal/a nikdo neoznačil.

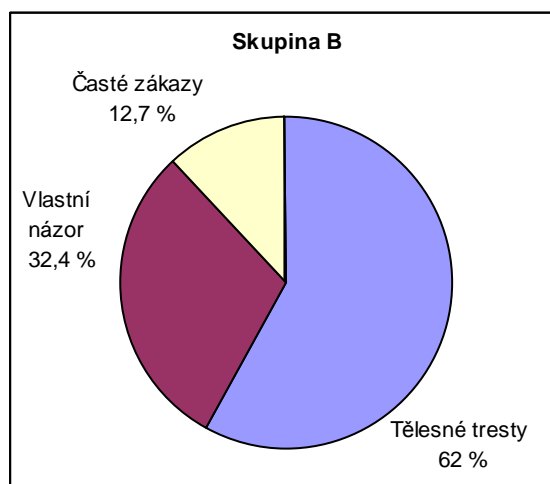
Z vyhodnocení odpovědí vyplynulo, že většina žáků chápe správně význam slova týrání. Nepatrné procento žáků neví, co slovo znamená, eventuálně se s ním nesetkalo.

Pro větší názornost následuje graf č. 1 a č. 2.

Graf č. 1

Graf č. 2

Otázka č. 2

V této otázce se žáci měli vyjádřit, co je to zneužívání. Zda to vnímají tak, že je někdo nutí k něčemu, co nechťejí dělat, nebo dívat se na něco, co se jim nelíbí, nebo napsat svůj vlastní názor na toto slovo.

Otázka byla položena následujícím způsobem:

Víš, co je to zneužívání?

- a) ano – když mě někdo nutí k něčemu, co nechci dělat (např.: někdo se mě dotýká tam, kde se mi to nelíbí, nebo naopak chce, abych se někoho takto dotýkal/a)
- b) ano – když mě někdo nutí dívat se na něco, co se mi nelíbí (např.: na filmy, prohlížení časopisů)
- c) ano (napíš, co si myslíš ty sám/sama, že zneužívání znamená)

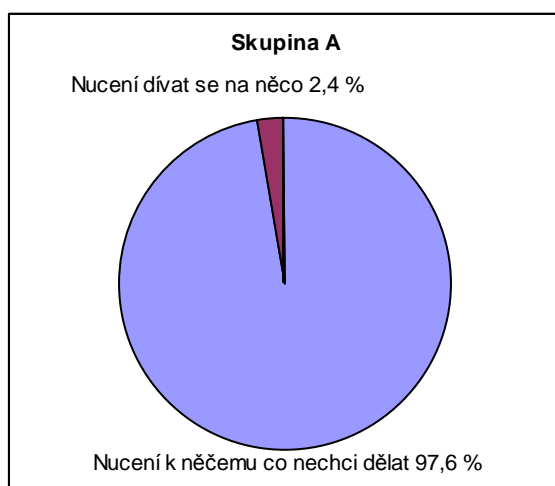
Ve skupině A odpovědělo možností a) – když mě někdo nutí k něčemu, co nechci dělat (např.: někdo se mě dotýká tam, kde se mi to nelíbí, nebo naopak chce, abych se někoho dotýkal/a) **97,6 % žáků**, b) 2,4 % zvolilo odpověď když mě někdo nutí dívat se na něco, co se mi nelíbí (např.: na filmy, prohlížení časopisů). Odpověď c) nikdo nevyužil.

Ze skupiny B žáci odpověděli možností a) **83 %**, b) 7 % a možnost c)

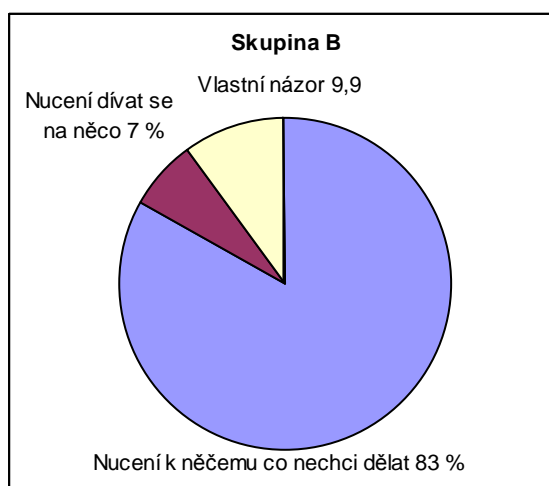
svůj vlastní názor využilo 9,9 %. Převážně odpovídali podobným způsobem: „Někdo chce, abych to dělala za něj, něco udělám, jiný z toho těží, nepřiměřené zacházení, práce nad moje síly.“ I u této otázky se projevila zřejmě větší vyspělost této skupiny, kde byl vyjádřen vlastní názor žáků, skupina A ani zde vlastní názor nevyjádřila.

Z vyhodnocení odpovědí vyplynulo, že více jak 80 % žáků správně vnímá význam slova zneužívání. Nepatrné procento žáků si význam slova vztahuje na nadměrné množství pracovních povinností. Pro větší názornost následuje graf č. 3 a č. 4.

Graf č. 3

Graf č. 4

Otázka č. 3

V této otázce se žáci měli vyjádřit, co to znamená někoho zanedbávat a co si pod tímto pojmem představují.

Otázka byla položena následujícím způsobem:

Víš, co to znamená někoho zanedbávat?

- a) ano – když jsem nemocný/á, a přesto nesmím jít k lékaři
- b) ano – když nemám dostatek jídla, oblečení
- c) ano – když nesmím jít do školy
- d) ano – když mám pocit, že mě doma nemají rádi
- e) ano (napíš, co si myslíš ty sám/sama, že zanedbávání znamená)
- f) nevím

g) nevím, nikdy jsem se s tím slovem nesetkal/a

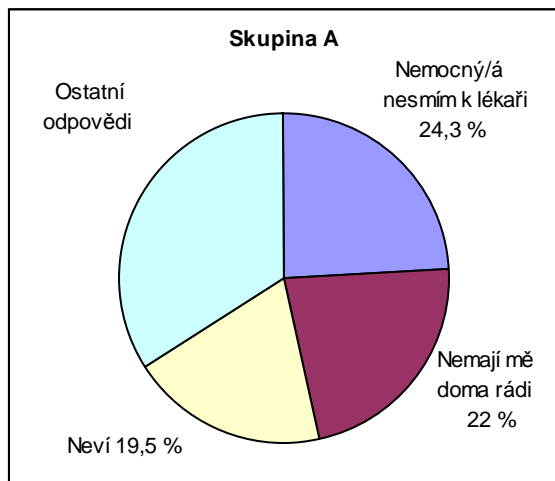
Ve skupině A odpověděli na možnost a) - **když jsem nemocný/á, a přesto nesmím jít k lékaři 24,3 % žáků**, b) zvolilo odpověď 12,2 % v možnosti - **když nemám dostatek jídla a oblečení**, c) 9,8 % žáků odpovědělo - **když nesmím jít do školy**, d) - **když mám pocit, že mě doma nemají rádi zvolilo 22 %**. Tato odpověď ukázala dle našeho názoru na to, že existují rodiny, kde děti citově strádají, není zde vytvořen důvěryhodný vztah mezi rodičem a dítětem, dítě zřejmě trpí nedostatkem rodičovské lásky. Může to pramenit i z nesprávného přístupu rodičů k dítěti, kdy mu nedávají dostatečně najevo svými city, že ho skutečně mají rádi. U možnosti e) - napiš, co si myslíš ty sám/sama, že zanedbávání znamená využilo 9,8 % žáků. Zde se objevoval následující názor: **„Nikdo si tě z rodiny nevšímá, bohatí rodiče si nevšímají dětí a uplácí je dárky, nebavení se s dětmi.“** Tato odpověď potvrzuje náš předchozí názor, že některé děti citově strádají a je navíc doplněna proč tomu tak je. Vidí to i v tom, že bohatí rodiče nemají na děti čas a jejich lásku a city si „kupují“ dárky. Další možnost f) - nevím využilo 19,5 % žáků. Možnost g) – **nevím, nikdy jsem se s tímto pojmem nesetkal/a** zaškrtno 2,4 % žáků. Z této odpovědi vyplynulo, že zde existuje malé procento žáků zřejmě z rodin celkově dobře situovaných, které se o děti starají a věnují se jim.

Ze skupiny B odpovědělo na možnost a) **47,9 % žáků**, odpověď b) **označilo 53,5 % žáků**. Odpověď c) označilo 25,4 %, možnost d) označilo 26,8 % žáků. Možnost e) napiš svůj vlastní názor **využilo 18,3 % žáků** a popsalo ji následovně: **„Když máš bráchu a máma si ho víc všímá a rozmazluje, když rodiče děti nutí dbát na hygienu a slušně se oblékat, nikdo z rodiny si tě nevšímá.“** Vyjádření v této odpovědi, z pohledu dětí, ukázalo na více problémů, kterými některé rodiny trpí. Prvním takovým by mohl být v rodinách s více dětmi. Rodiče při výchově nevěnují stejně všem dětem svoji příze, některé děti jsou zvýhodňované, více milované, což ostatní vnímají jako své zanedbávání. Zajímavé bylo poukázání na další problém. Názor těchto dětí ukázal na správnou výchovu v rodině, neboť zanedbávání viděly i v nedodržování osobní hygieny a slušného oblékání. Poslední problém, který žáci zmínili byl i uveden ve skupině A, to je nevšímavost dospělých vůči nim. Možnosti f) a g) shodně zakroužkovalo 1,4 % žáků.

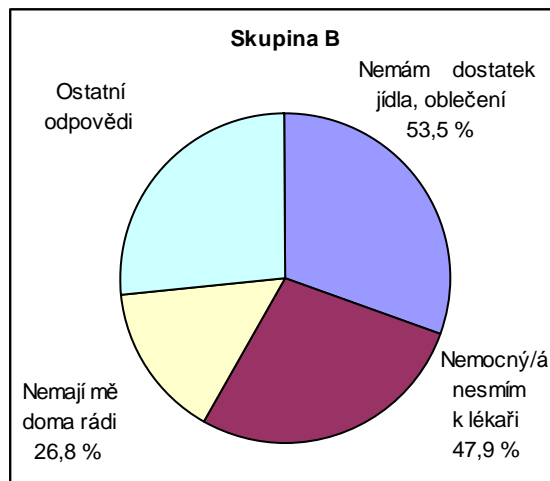
Z vyhodnocení této otázky vyplynulo, že převážná část žáků správně chápe slovo zanedbávání, 28,1 % žáků se nebálo vyjádřit svůj vlastní názor a 26,1 % žáků se s tímto slovem nesetkalo, nebo nevěděli odpověd'.

Pro větší názornost následuje graf č. 5 a č. 6.

Graf č. 5

Graf č. 6

Otázka č. 4

V této otázce si žáci měli představit, na koho by se obrátili, když mají nějaký problém.

Otázka byla položena následujícím způsobem:

Na koho se nejčastěji obrátíš, když máš nějaký problém?

- a) převážně na mámu
- b) převážně na tátu
- c) na oba rodiče
- d) na příbuzné (teta, strýc, babička, děda)
- e) na přátele, kamarády
- f) na učitele, učitelku
- g) na odborníky (napiš přesně na koho)
- h) problémy se snažím převážně vyřešit sám/sama

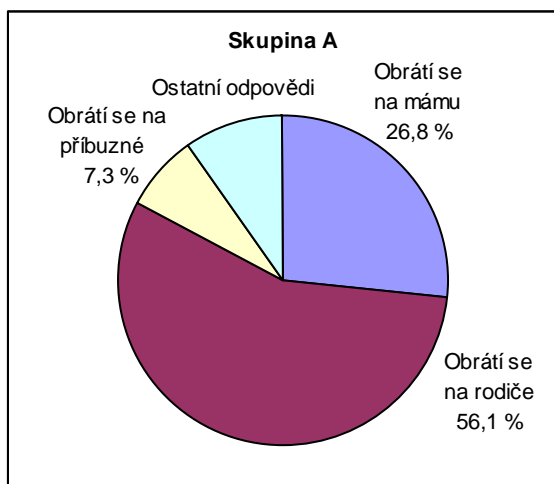
Ve skupině A na možnost a) - převážně na mámu odpovědělo 26,8 %

žáků, možnost b) – převážně na tátu zvolilo 2,4 % žáků. Možnost c) – oba rodiče zvolilo 56,1 % žáků. Vyjádření názoru žáků, že nejvíce dětí by se obrátilo s problémem na své rodiče, považujeme za velmi dobré. Mělo by to tak být vždy u rodin se správnou výchovou. Přesto ale z celkového pohledu si myslíme, že procento odpovědí by mohlo být daleko vyšší. U možnosti **d)** – na příbuzné (např. teta, strýc, babička, děda,) zvolilo 7,3 % žáků. Další možnost **e)** - na přátele, kamarády zvolilo 2,4 % žáků. Stejné procento žáků odpovědělo na možnost **f)** - na učitele, učitelku. Z našeho pohledu, že odpověď zvolilo 2,4 % žáků je zarážející. Měl by zde být vytvořen dobrý kontakt, důvěra mezi žákem a pedagogem. Můžeme říci, že pedagog by měl být fundovanou osobou, co se týče správného kontaktu s dětmi, ale není tomu tak. Možnost **g)** – na odborníky (napiš přesně na koho) nikdo z žáků nevyužil. Poslední možnost **h)** – problémy se snažím převážně vyřešit sám/sama využilo 2,4 % žáků.

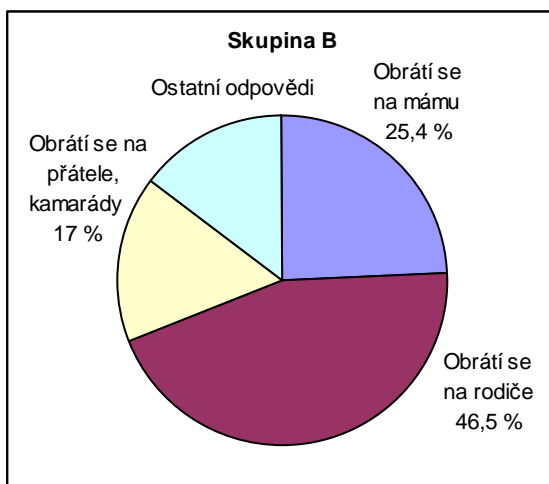
Ze **skupiny B** odpovědělo na možnost **a)** **25,4 % žáků**, možnost **b)** využilo **7 % žáků**, možnost **c)** **zaškrtnulo 46.5 % žáků**. Možnost **d)** zakroužkovalo 2,8 % žáků, možnost **e)** zvolilo 17 % žáků. Možnosti **f)** a **g)** **nikdo z žáků neoznačil**. Je alarmující, že v této skupině se nenašel nikdo z dotazovaných, kdo by se obrátil s problémem na učitele. Považujeme tak za velmi špatné, že nikdo z pedagogů u žáků nemá takovou důvěru. Proč tomu tak je? Nevíme, co je toho přesnou příčinou, ale každopádně je v tom vidět špatná práce celého učitelského sboru. Možnost **h)** využilo 8,5 % žáků.

Z vyhodnocení této otázky vyplynulo, že nejčastěji by se žáci obraceli se svými problémy na oba rodiče, na druhém místě na matku a na třetím místě na přátele a kamarády. Příbuzné, učitele, odborníky volilo malé procento žáků. Pro větší názornost následuje graf č. 7 a č. 8.

Graf č. 7

Graf č. 8

Otázka č. 5

V této otázce měli žáci uvést instituce, organizace úřady, nebo jiná zařízení, na které se mohou obracet s problémem týrání, zneužíváním a zanedbáváním.

Otázka byla položena následujícím způsobem:

Víš, kam se mohou děti, které jsou týrány, zneužívány, zanedbávány, obrátit o pomoc?

(instituce, organizace, úřady, zařízení)

a) nevím

b) vím (vyjmenuj je)

Ve skupině A na možnost a) - **nevím odpovědělo 48,8 % žáků**. Možnost b) - **vím označilo 51,2 % žáků**. Zde uváděli nejčastěji Linku bezpečí, Policii, Dětské krizové centrum.

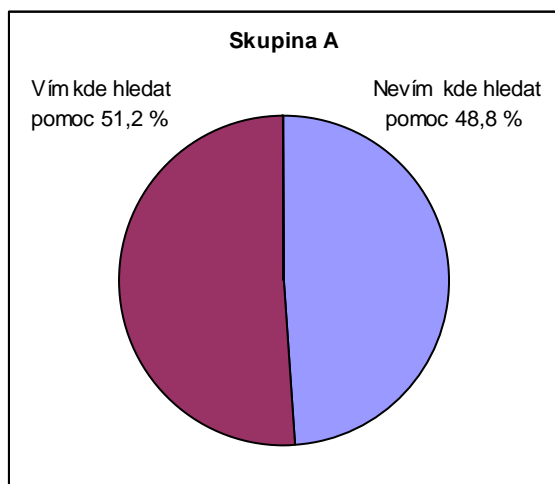
Ze skupiny B odpovědělo na možnost a) 21,1 % žáků, možnost b) **vím označilo 78,9 % žáků**. Zde uváděli nejčastěji Linku bezpečí, Policii, Linku důvěry, lékaře, psychologa.

Z vyhodnocení této otázky vyplynulo, že většina žáků věděla, na koho by se

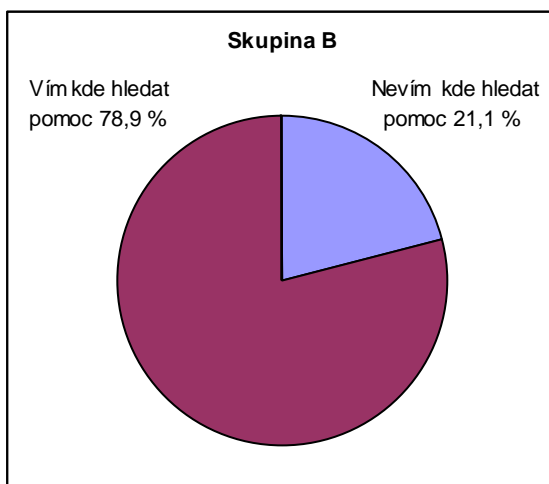
obrátili v případě potřeby o pomoc, pokud by byli týráni, zneužíváni, zanedbáváni.

Pro větší názornost následuje graf č. 9 a č. 10.

Graf č. 9

Graf č. 10

Otázka č. 6

V této otázce měli žáci doplnit telefonní číslo na Linku důvěry a na Linku bezpečí.

Otázka byla položena následujícím způsobem:

Zkus doplnit (pokud víš) následující telefonní linky

- a) **Linka důvěry**
- b) **Linka bezpečí**

Ve skupině A na možnost a) – **Linka důvěry** správně nikdo neodpověděl, 17 % odpovědí bylo nesprávných a **83 % neuvedlo nic**. Možnost b) – **Linka bezpečí** správně odpovědělo 2,4 % žáků, nesprávně 34,1 % a 63,5 % žáků neuvedlo nic.

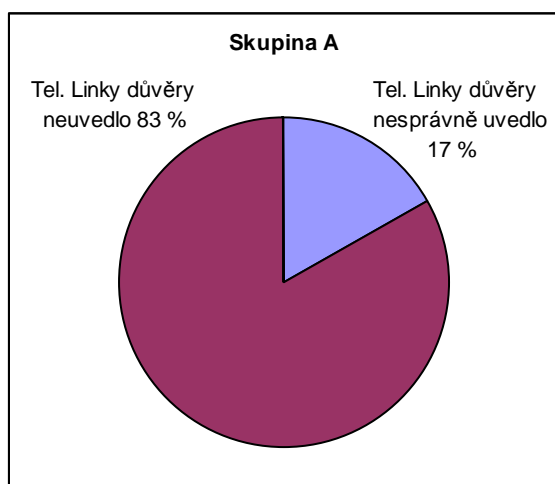
Ze skupiny B na možnost a) **nikdo nevyplnil odpověď**, neznalost u žáků byla 100 %. Možnost b) správně odpovědělo 55 % žáků, nesprávně odpovědělo 4,2 % a nevědělo odpověď 40,8 % žáků.

Z vyhodnocení této otázky vyplynulo, že **převážná část žáků neznala**

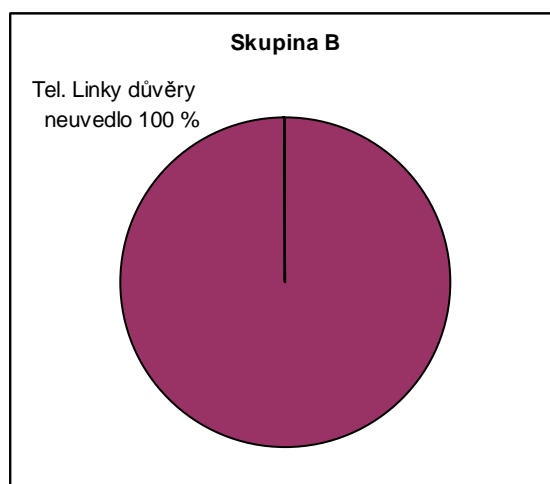
telefonní spojení na Linku bezpečí a Linku důvěry. Vzhledem k věku dotazovaných nebyli jsme odpovědí překvapeni, ale myslíme si, že informovanost o těchto linkách by mohla být větší. Ukazuje to tak na nedostatečnou osvětu této problematiky. Nesprávná odpověď se umístila na druhém místě a telefonní spojení znalo velmi malé procento žáků.

Pro větší názornost následuje graf č. 11, 12, 13 a 14.

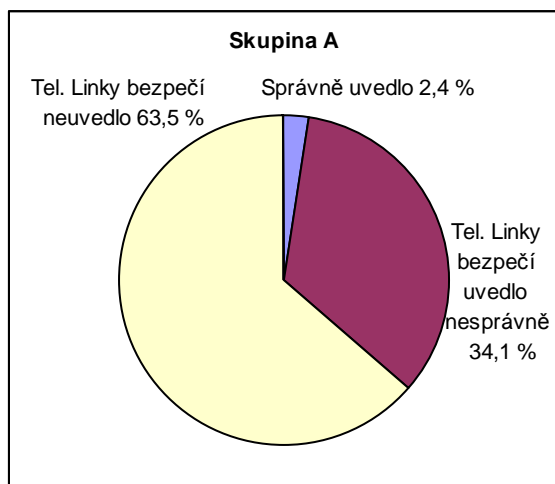
Graf č. 11

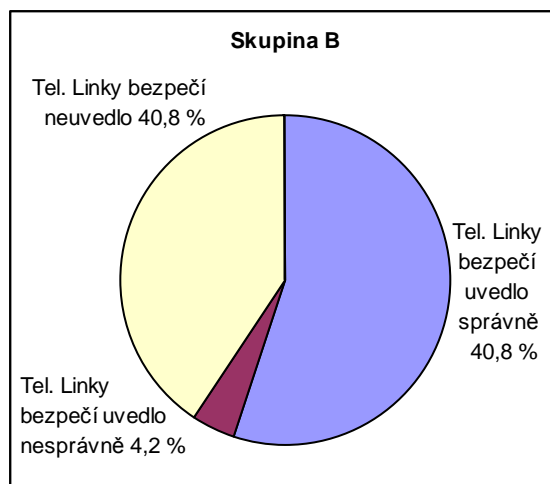
Graf č. 12

Graf č.13

Graf č. 14

3.6 Závěr dotazníkového šetření

Teoretické znalosti respondentů se syndromem týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte, lze konstatovat, že jsou **velmi dobré**. Potvrdil se zde

předpoklad, že:

- 1) Dotazovaní mají **představu o významu slov** týrání, zneužívání a zanedbávání.
- 2) **Nejčastěji by se obraceli na své rodiče**, dále na své přátele, příbuzné a měli i představu, kam by se v případě potřeby obrátili na různé instituce a úřady. **Neřešili by problém s učiteli.**
- 3) **Neměli žádnou znalost o Lince důvěry a Lince bezpečí.**

V základní škole, kde byl proveden výzkum formou dotazníku, byl také proveden **rozhovor s pedagogickými pracovníky k problematice syndromu CAN. Ti uvedli, že jej vnímají jako skrytý stále existující problém, který se na školách objevuje v různých formách. Ve škole je psycholog který je nápomocen žákům při řešení jakýchkoliv jejich problémů. Není ale s nimi v každodenním kontaktu. Otázky týkající se týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte, co znamenají, jak je řešit nejsou v osnovách učiva a záleží na jednotlivých učitelích, jak se s nimi vypořádají.** Bylo by vhodné, aby tato problematika se dostala do osnov výuky, což by vedlo k částečné eliminaci problému. Na toto ukázaly i výsledky dotazníkového výzkumu.

3.7 Síť institucí, které se zabývají danou problematikou syndromu CAN

Linka bezpečí 800 155 555

Linka bezpečí oslavila 1. září 2005 jedenácté výročí od svého založení. Linka bezpečí je bezplatná telefonická linka krizové intervence pro děti a mládež (do 18 let, studenti do 26 let). Je v provozu 24 hodin denně po celý rok a je dostupná z celé České republiky zdarma jak z pevné linky, tak i z mobilních telefonů. Linka bezpečí ctí zásadu anonymity klienta a tak, pokud klienti sami nechtějí, nemusí sdělovat své osobní údaje.

Pomoc Linky bezpečí spočívá především v tom, že umožní dětem, aby se bez obav někomu svěřily se svými problémy. Aby se mohly poradit, jak se zachovat v určitých životních situacích, které se jim jeví jako složité. Na Lince bezpečí mohou najít podporu, porozumění, radu či se mohou domluvit na zprostředkování konkrétní pomoci. To už však dále zajišťují jiné instituce

(např. orgány sociálně právní ochrany dítěte, policie, apod.). Je třeba poznamenat, že Linka bezpečí se zabývá telefonickou krizovou intervencí (viz příloha č. 3), a proto klienty nikde osobně nezachraňuje, nemá možnost je přechodně ubytovat či někde vyzvedávat.

Jako prioritní pomoc je tedy na Lince bezpečí chápán telefonický rozhovor, který klientům pomáhá k ventilaci jejich trápení, k získání náhledu na jejich situaci, k nalezení eventuálního řešení problémů.

Dále poskytuje Linka bezpečí klientům kontakty na různé instituce, které by jim mohly pomoci s jejich starostmi. V neposlední řadě zprostředkovává Linka bezpečí klientům (pokud si to sami přejí) pomoc ze strany příslušných orgánů.

Linka důvěry tel. 222 580 697 Krizového centra Riaps.

Telefonický kontakt 24 hodin denně za účelem rozhovoru o akutních problémech neodkladného nebo naléhavého charakteru s dětmi, dospívajícími a dospělými.

Cílová skupina: pomoc klientům volajícím z celé České republiky, napříč celou populací, pomoc v jakékoliv krizové situaci, domácí či jiné násilí, znásilnění či pohlavní zneužití, psychické, mentální či tělesné onemocnění, vztahové problémy, výchova dětí, bytová či finanční tíse a nezaměstnanost.

Dětské krizové centrum

Linka důvěry Dětského krizového centra tel. 241 484 149

Posláním Linky důvěry Dětského krizového centra je nepřetržitě dostupná odborná pomoc v krizi pro děti i dospělé, kteří se v nějaké podobě setkali s problematikou syndromu CAN, ať již jako přímé nebo nepřímé oběti ve své vlastní rodině nebo v bezprostředním okolí (viz příloha č. 4). Služby Linky důvěry dětského krizového centra mohou využít všichni lidé v krizové životní situaci, která se může týkat různých oblastí života.

3.8 Ilustrativní případy z vlastní praxe

V této kapitole jsou uvedeny případy reprezentující různé formy týrání, zneužívání a zanedbávání dětí. Je u nich zadokumentován přístup nejen poškozených a obviněných osob, ale i přístup veřejnosti (sousedů, lékařů,

pedagogů apod.). U každého případu je stručně popsán skutkový děj a závěrem je stručně zaznamenáno, které osoby o tomto protiprávním jednání věděly a jakým způsobem jej řešily. Protože se jednalo o případy, které se dotýkaly nezletilých dětí, nebyla zde uváděna jména zainteresovaných osob, ale pouze jejich iniciály.

3.8.1 Případová studie – Týrání svěřené osoby

Tento případ se zabývá spáchaným trestným činem týrání svěřené osoby podle § 215 odst. 1 trestního zákona ve spolupachatelství podle § 9 odst. 2 trestního zákona, kterého se dopustili na nezletilé M. V. její matka J. H. a její nevlastní otec P. H. v roce 2004.

Z provedených výsledků osob vyplynulo, že nezletilá M. V., žákyně 4. třídy základní školy, **byla zbitá svojí matkou a nevlastním otcem**. Utrpěla četné zhmožděniný a podlitiny zejména v oblastech zad a hýždí. Tato skutečnost vyšla najevo **ve škole před tělesnou výchovou, upozornily na ni děti** učitelku, která zavolala na sociální odbor, oddělení péče o dítě. Učitelka zajistila vyšetření na lékařské pohotovosti. Na místo se dostavili sociální pracovníci z odboru péče o dítě, které nezletilou odvezly na vyšetření do nemocnice. Lékař z nemocnice vyrozuměl Policii České republiky, která se vyšetření také zúčastnila.

Lékařská zpráva potvrdila mnohačetná povrchní poranění na zádech, bocích a hýždích pruhovité podkožní hematomy. Pod očnicemi jsou starší hematomy. Byly zhotoveny fotografie a nezletilá zůstala hospitalizována ze sociálních důvodů jako týrané dítě.

Nezletilá M. V. ke svým zraněním uvedla, že ze školy **přinesla poznámku v žákovské knížce o tom**, že neměla jednu učebnici. Matka J. H. jí řekla ať přinese pásek od kalhot, lehne si na břicho na gauč pouze v kalhotkách. Potom jí minimálně 6 - 8x páskem udeřila přes záda. Nezletilá M. V. u toho hlasitě brečela. Druhého dne přišel **dopis ze školy, že matka se tam má dostavit na výchovnou komisi**. Dceru poslala za nevlastním otcem P. H., který jí zbil

stejným způsobem jako matka. Protože se bránila rukama, tak jí matka držela ruce nad hlavou. Nezletilá M. V. u toho velmi brečela od bolesti.

Matka a nevlastní otec byli za toto jednání obviněni z trestného činu. Oba se k bití dcery doznali a uvedli, že se tak stalo pouze dvakrát. Jeden den byla zbita matkou za to, že volali ze školy, že nemá žákovskou knížku, zapomněla přinést do školy nějaké učebnice a nepřinesla úkoly. **Dcera jim lhala, že žákovskou knížku nemá a neví, kde je. Našli jí však pod postelí. Byla tam poznámka, že neměla učebnice a nenosí úkoly.** Matka uvedla, že ji to rozčílilo, dceru oblečenou pouze do kalhotek potrestala bitím opaskem na záda a hýždě, což jí potom mrzelo. Druhého dne dcera přinesla opět poznámku v žákovské knížce, že neměla úkol. J. H. řekla manželovi, ať to s dcerou vyřídí. Ten na ni dostal vztek a dceru stejným způsobem jako jeho manželka zbil opaskem. Při tom mu J. H. pomáhala, že dceři držela ruce.

K věci byla vyslechnuta sociální pracovnice a byla podaná zpráva z odboru sociálních věcí. Z výslechu a ze zprávy vyplynulo, že odbor sociálních věcí vede na nezletilou M. V. a jejího bratra J. V. **spis v souvislosti špatné péče jejich rodičů. Upozornila na ni dětská lékařka, zejména na požívání alkoholu ve větší míře matkou J. H..** S rodiči bylo opakovaně jednáno, v rodině byly sociálními pracovníci prováděné návštěvy, spolupráce byla i se školou. Po intenzivní spolupráci se zlepšil pořádek v bytě. Se školou však spolupráce nebyla na dobré úrovni. V roce 2002 otec nezletilých dětí zemřel a matka se po krátké známosti provdala za P. H., který byl rozvedený. Problémy s péčí o děti v rodině se však nezlepšily. Obecní byt 2 + 1 v panelovém domu byl stále neudržovaný. J. H. a P. H. **způsob trestání bitím považovali za zcela běžný a neviděli v něm žádné závady.** Proto ze strany odboru sociálních věcí byl podán návrh k soudu na umístění nezletilé M. V. **do dětského domova, kterému bylo vyhověno.** Následně soudem byla nařízena u nezletilé M. V. ústavní výchova.

K věci bylo provedeno šetření v místě bydliště obviněných s cílem získat další informace k vyšetřovanému případu. Šetřením se však nepodařilo zjistit žádné další skutečnosti, které by mohly napomoci ve vyšetřování.

Ze znaleckého posudku z oboru zdravotnictví vyplynulo, že u **nezletilé M. V.** došlo ke zhmoždění měkkých tkání. Je zde uvedeno, že se jedná o jedince se **závažnou srdeční vadou**, kde jakákoliv další nebo nepřiměřená zátěž organismu nesporně zatěžuje krevní oběh, což se týká i mechanického násilí a nelze pominout ani současnou zátěž psychickou. **Násilí mělo vliv na celkový zdravotní stav dítěte.** K újmě na zdraví došlo, po napadení nebylo možno vyloučit rozvoj oběhového selhání nebo šokového stavu. Lze připustit i jednání, které s ohledem na zdravotní stav postižené mělo povahu týrání nejen tělesného, ale i doprovodného psychického. Samotný rozsah úrazových změn měl povahu ublížení na zdraví. Ze soudně lékařského hlediska lze usuzovat na tzv. syndrom týraného dítěte.

Znalecký posudek z oboru zdravotnictví na obviněnou J. H. uvádí, že jmenovaná netrpí ani netrpěla forenzně významnou duševní chorobou ani poruchou, a to ani v době deliktu. Její rozpoznávací a ovládací schopnosti v době deliktu nebyly ovlivněny. Osobnost J. H. je jednodušeji strukturovaná, emočně i sociálně nevyvážená. V profilaci nacházíme rysy nezrálosti, sklony k regresi a závislosti, nižší sociální a emoční adaptaci. Již při nízké zátěži může obviněná snáze produkovat impulzivní projevy. **Obviněná dříve nadměrně užívala** alkoholické nápoje a dostala se do stavu počáteční závislosti. **Absolvovala úspěšně odvykací léčbu v PL Bohnice.** Schopnost obviněné pochopit a zúčastnit se trestního řízení nebyla narušena. Ve vztahu k poškozené M. V. nebyly vyšetřením zjištěny žádné psychopatologické postoje a vztahy.

Znalecký posudek z oboru zdravotnictví na obviněného P. H. uvádí, že jmenovaný netrpí ani netrpěl forenzně významnou duševní chorobou ani poruchou, a to ani v době deliktu. Jeho rozpoznávací a ovládací schopnosti v době deliktu nebyly ovlivněny, lze na ně pohlížet jen jako na lehce a forenzně nevýznamně snížené. **U P. H. byla zjištěná snížená frustrační tolerance,** jež má za následek nižší práh pro uvolnění **agresivního napětí zvláště v situaci zátěže.** Ve vypjatých a zátěžových situacích je u obviněného zvýšená pohotovost reagovat impulzivně a zkratkovitě. Nadměrné užívání

alkoholických nápojů i jiných návykových látek nebylo zjištěno. Schopnost obviněného pochopit a zúčastnit se trestního řízení není narušena. Vztah k poškozené M. V. nejeví žádné patologické rysy.

J. P. a P. H. byli odsouzeni k trestu odnětí svobody **v trvání 10 měsíců**. Výkon tohoto trestu byl podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání 2 roky.

3.8.2 Případová studie – Pohlavní zneužití

Další případ se zabývá spáchaným trestným **činem pohlavního zneužívání dle § 242 odst. 1,2 trestního zákona** a trestným činem ohrožování mravní výchovy mládeže dle § 217 odst. 1b) trestního zákona, kterých se dopustil na nezletilé P. S. její nevlastní otec P. S..

Matka E. S. se rozvedla, když dceři P. S. byly dva roky. Po krátké známosti se znovu provdala za P. S., narodil se jim syn M. S.. Rodina žila bezproblémovým způsobem života. Od roku 1995, kdy nezletilé bylo 6 let, do roku 1999 P. S. jí doma ve své bytě opakovaně pohlavně zneužíval a to tím způsobem, že ji osahával na přirození a toto ji líbal. Nutil ji ve vaně močit do svých dlaní, nasazovat mu kondom a dráždit penis až do vyvrcholení. Ukazoval nezletilé pornografické filmy a časopisy, nutil ji, aby zaujímal podobné pozice jako ženy v těchto časopisech a poté takto fotografoval. Lehal si na nezletilou P. S. a simuloval soulož až do vyvrcholení. Strkal ji do pochvy tyčinky s vatovým tampónkem, kterými ji dráždil a svého nezletilého syna M. S. nutil, aby ji pozoroval, když roztahovala nohy.

V únoru roku 1999 se matka nezletilé dověděla od své babičky, že se jí dcera svěřila, že doma při koupání ve vaně musí čůrat tatínkovi do ruky a při tom se jí tatínek kouká kudy čůrá. Stalo se to prý několikrát a nesmí to nikomu říkat. Promluvila si proto s dcerou, ta jí to potvrdila a dále jí řekla o dalším nevhodném chování otce. Uvedla, že jí otec při koupání osahává, musí mu sahat na to tam dolů (ukazovala na přirození). Stalo se to, když byli spolu sami na horách (bylo to před 4 lety), a od té doby doma v bytě převážně ve čtvrtek, když byli sami doma. Dále jí tatínek nutil se dívat na kazety – porno a

ukazoval jí pornočasopisy. Ukázala jí, kde jsou tyto věci schované. Matka ihned s dcerou zašla do Dětského krizového centra v Praze. Zde nezletilá P. S. uvedla další podrobnosti. Otec jí vsunoval do přirození vatové tyčinky na čištění uší, bolelo jí to, proto to odmítala. Pod slovním nátlakem a nucením musela P. S. otci nasazovat kondom na penis, potom mu musela rukou přejíždět po penisu, až mu vyteklo semínko do toho gumového. Pak musela jeho penis asi 3x vzít do pusy, ale nemusela s tou pusou nic dělat, semínko jí do pusy nevyteklo. Chtěl, aby se brácha díval, když měla roztažené nohy, fotil jí nahou. O tom, co spolu dělali, nesměla nikomu říkat, nebo by jí seřezal.

Dětské krizové centrum neprodleně věc oznámilo Policii České republiky, kde matka E. S. s dcerou P. S. své výpovědi potvrdily.

Nevlastní otec nezletilé byl za toto jednání obviněn. Vinu odmítal, říkal, že si to dcera vymyslela. Připustil, že při koupání se jí může dotknout, ale není v tom žádný úmysl. K promítání pornokazety uvedl, že se na ni díval sám, že byly pootevřené dveře do pokoje, odkud dcera mohla na televizi vidět, nebo že si ji sama pustila, když nebyl doma. Také pornočasopisy, které měl doma uschované, dceři neukazoval, musela je nalézt a prohlédnout si je, když nebyl přítomen. Přiznal, že dceru dost často fotil nahou, ale považoval to za normální a někdy to dcera chtěla sama.

U obviněného P. S. byla provedena domovní prohlídka, při které byly zajištěny fotografie nahé nezletilé P. S., pornočasopisy a 2 pornokazety. Provedeným šetřením k osobě P. S. bylo zjištěno, že se v roce 1993 dopustil stejného trestného činu, pohlavně zneužil tříletou V. P. dceru své sousedky. Za toto jednání byl v roce 1995 odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání 2 roků. Výkon trestu mu byl odložen na zkušební dobu 3 roků. Jeho jednání bylo shledáno natolik závažným, že byl vzat do vazby.

Výslech nezletilého M. S. k věci nepřinesl žádných poznatků, po počátečním pohovoru bylo od něho upuštěno vzhledem **k jeho věku 3 let a malé slovní zásobě**. Babička nezletilé J. H. svojí výpovědí nepřinesla do vyšetřování jiných poznatků, než uvedla matce nezletilé.

Ve věci byl vyslechnutý jeho kamarád K. S., který uvedl, že v roce 1998, když byl na návštěvě u P. S., ten mu ukázal „štos“ fotek, na kterých byla vyfocená jeho nevlastní dcera nahá. Za to mu vynadal, odešel pryč a přestal se s ním bavit. Jeho manželce to neřekl, nechtěl jí rozbít manželství.

Ze znaleckého posudku z oboru dětské gynekologie bylo zjištěno, že gynekologický nález u poškozené je zcela normální, odpovídající jejímu věku. Případné zavádění vatových štětiček do pochvy nelze vyloučit, tyto aktivity však nezanechávají žádné stopy na sliznicích genitálu. Na genitálu, konečníku ani jinde nebyly shledány znalcem žádná poranění. S odstupem jednoho měsíce tak možnost pohlavního zneužívání, osahávání či zavádění štětiček do pochvy nelze vyloučit ani potvrdit.

Na nezletilou P. S. a nezletilého M. S. byl vypracován znalecký posudek z oboru psychologie, z něhož vyplynulo, že nezletilého M. S. **není možno zkoumat, neboť je nekomunikativní, jeho psychomotorický vývoj je opožděný.** Poškozená nezletilá P. S. **je dítě s lehce nadprůměrným IQ, nechce se vyjadřovat k věci a říká, že se snaží na vše zapomenout.** Osobnost poškozené je ve vývoji, nejeví známky poruchovosti s výjimkou předčasné a nepřiměřené znalosti sexuální problematiky. Vztah k matce je pozitivní, vztah k nevlastnímu otci je rozporuplný, neboť nezletilé se po něm stýská, ale nechtěla by s ním bydlet. **Obecná věrohodnost nezletilé je zachována a její výpověď se v hrubých rysech jeví věrohodná. Je ovlivněna znalostmi nepřiměřenými k jejímu věku** (odborné výrazy pro pohlavní orgány apod.).

Na obviněného P. S. byl vypracován znalecký posudek z oboru zdravotnictví. Odvětví psychiatrie a sexuologie a dále z oboru psychologie. Zkoumáním bylo zjištěno, **že netrpí duševní poruchou ve smyslu psychózy, trpí však sexuální deviací ve smyslu pedofilie.** Ve vztahu k trestnému činu byly v důsledku této poruchy jeho **schopnosti ovládací podstatně sníženy, schopnosti rozpoznávací byly plně zachovalé.** Za předpokladu absolvování komplexní ochranné sexuologické léčby ve specializovaném ústavním zařízení

lze považovat možnost resocializace obviněného z psychologického hlediska za příznivou.

P. S. byl za své jednání odsouzený k úhrnnému trestu odnětí svobody v trvání **9 (devíti) let** a bylo mu **uložené ochranné léčení sexuologické formou ústavní.**

3.8.3 Případová studie – Ohrožování mravní výchovy

Tento případ se zabývá spáchaným trestným **činem ohrožování mravní výchovy mládeže podle § 217 odst. 1 písmeno b) trestního zákona**, kterého se dopustila u nezletilého čtrnáctiletého L. Š. a nezletilého šestnáctiletého J. Š. jejich matka I. Š. v době od února 2005 do listopadu 2005.

V únoru 2005 Policie České republiky zadržela nezletilého L. Š. a nezletilého M. P., který sám ze svého rozhodnutí **odcizil na ulici neznámé paní kabelku**. Z provedeného výslechu nezletilého L. Š. bylo zjištěno, že je **žákem 8. třídy základní školy a nezletilý M. P. byl na útěku z výchovného ústavu a asi týden přespával u nich doma**. Kamarádil s jeho bratrem J. Š., který byl také **na útěku z výchovného ústavu a skrýval se doma**.

Ve věci byl kontaktován odbor sociálních věcí. Ten poskytl zprávu o poměrech v rodině. Je zde uvedeno, že I. Š. je rozvedená a po rozvodu jí byly svěřeny do péče nezletilé děti M. Š. (v současné době je plnoletá a nebydlí s matkou), D. Š. (v současné době je plnoletá a nebydlí s matkou), J. Š. a L. Š.. V květnu roku 2001 soud stanovil nad nezletilými M. Š. a D. Š. soudní dohled z důvodu, že obě děti měly ve škole zameškané hodiny, matka nezvládá jejich výchovu. Nad výchovou nezletilého **J. Š. nařídil soud ústavní výchovu ze stejného důvodu, dále se chová nevhodně ke svým nejbližším příbuzným, to je k babičce a dědovi, též proto, že se dopustil trestných činů krádeže podle § 247 odst. 1 písm. a) trestního zákona - odcizil spolužákům mobilní telefon, hodinky, boty.**

Z podnětu odboru sociálních věcí došlo v březnu roku 2003 k trestnímu stíhání matky jmenovaných, že nedohlížela na školní docházku své nezletilé dcery M. Š., která tak měla za II. pololetí v základní škole 72 neomluvených hodin, dále v odborném učilišti za 4 měsíce 246 neomluvených hodin. Za neomluvené hodiny dostala ředitelskou důtku, v

březnu roku 2001 byl s ní ukončen učební poměr. Nedohlížela také na školní docházku své nezletilé dcery D. Š., která v základní škole měla za 4 měsíce 311 neomluvených hodin, byl s ní ukončen učební poměr. Dále od roku 1998 do května 2001, kdy byla nařízena ústavní výchova, řádně nedohlížela na výchovu svého nezletilého syna J. Š., který se dopouštěl drobných krádeží věcí spolužákům a ve školním roce od září roku 2000 do dubna roku 2001, kdy byl umístěn do DDU, měl 195 neomluvených hodin.

Nezletilý J. Š. v rámci ústavní výchovy řádně docházel do učiliště. Z důvodu dobrého chování a školních výsledků mu bylo po dohodě s ústavem umožněno podmíněné propuštění. Jelikož matka byla v kontrole syna nedůsledná, začalo docházet k absencím J. Š. v učilišti a podmíněné propuštění muselo být po roce trvání zrušeno. Nezletilý se vrátil zpět do ústavu, ale i zde nastaly problémy. Z důvodu útěků z ústavního zařízení mu byl ukončen učební poměr. Nezletilý J. Š. byl dlouhodobě na útěku, přičemž jak bylo zjištěno, po celou dobu pobýval u své matky. Ta k pobytu syna sdělovala, že o synovi nic neví. Ke lži vedla i svého nezletilého syna L. Š., omlouvala mu absence ve škole, že je nemocen, ač nebyl. Svým nevhodným výchovným působením na své nezletilé děti, zejména podporováním je ve lhaní, podvádění a nezájmu o vzdělání, podpoře vést zahálčivý způsob života bez jakýchkoliv morálních zásad, vážně ohrožuje jejich mravní výchovu.

Základní škola ve zprávě pro Policii ČR v září roku 2005 uvedla k docházce L. Š., že na jaře roku 2005 měl za měsíc a půl zameškaných 114 hodin, které byly omluvené jeho matkou. Problémy byly proto projednány s matkou nezletilého a ta přislíbila, že na syna dohlédne. Od této schůzky byla docházka L. Š. bez absencí. Škola dále uvedla k prospěchu, že je velmi špatný, ze šesti předmětů byl klasifikován nedostatečnou, opakuje osmý ročník.

K věci byla podaná lékařská zpráva, ve které je uvedeno, že nezletilý L. Š. byl u nich na jaře roku 2005 2x vyšetřen, byl bez teploty. 1x předepsány léky a měla být kontrola za 3 dny, na kterou nepřišel.

Matka byla obviněná z trestného činu, kterého se dopustila tím, že umožnila svému nezletilému synovi L. Š. vést zahálčivý způsob života tak, že řádně nedohlížela na plnění jeho školní docházky, v důsledku čehož měl nezletilý 114 zameškaných vyučovacích hodin, které mu omluvila nepravdivými zdravotními důvody. Dále doma ukrývala nezletilého J. Š., kterému byla soudem nařízena ústavní výchova, byla si vědoma, že je na

útěku z výchovného ústavu a pátrá po něm Policie ČR.

U výsledku se matka k uvedenému jednání doznamenala pouze částečně, hájí se tím, že nezletilý syn L. Š. ve škole nebyl pouze několikrát a to proto, že mu škola nevyhovovala. Připouští, že mu psala omluvenky, chtěla aby neměl neomluvené hodiny. Syna J. Š. doma nikdy neviděla a syn L. Š. jí o něm nic neřekl.

K osobě obviněné bylo zjištěno, že byla za stejný trestný čin odsouzena v roce 2003 k podmíněnému trestu odnětí svobody.

Státní zástupce podal po vyhodnocení všech důkazů na I. Š. obžalobu pro spáchání trestného činu ohrožování výchovy mládeže podle § 217 odst. 1 písm. b) trestního zákona. uvedeného trestného činu.

3.9 Statistické zpracování nápadu trestné činnosti mravnostního charakteru

Nápadem trestné činnosti rozumíme počet zjištěných případů níže uvedené trestné činnosti, jejichž řešením se zabývala Policie České republiky na území hlavního města Prahy za období 2003 – 2005.

Všechny případy se týkaly trestných činů souvisejících se syndromem týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte, které se odehrály výhradně v rodině poškozeného dítěte.

V této kapitole jsme pomocí statistických dat poukázali na vývoj trestné činnosti mající charakter syndromu CAN za období třech roků. Údaje byly získány ze statistik Policie České republiky. Jde o trestnou činnost spáchanou na nezletilých osobách ve věku do 15 let, trestné činy podle §§ 215 – Týrání svěřené osoby, § 242 – Pohlavní zneužívání (v závislosti), 242 – Pohlavní zneužívání (ostatní), 217 – Ohrožování mravní výchovy mládeže (Pod ustanovením § 217 trestního zákona statistická data nejsou rozčleněna na data týkající se ohrožování mravní výchovy mládeže a data týkající se zanedbávání péče, statistika toto členění nezná.).

Uvedením statistických dat, viz tabulka č. 1 jsme chtěli poukázat, že trestná činnost týkající se syndromu CAN stále existuje a navíc má stoupající tendenci, zejména markantní nárůst byl zaznamenán u tr. činů ohrožení mravní výchovy mládeže.

Tabulka č. 1

Rok	2003	2004	2005
Týrání svěřené osoby	13	20	20
Pohlavní zneužívání v závislosti	15	12	9
Pohlavní zneužívání ostatní	64	73	59
Ohrožení mravní výchovy mládeže	10	27	55
Celkem trestných činů	102	132	143

4 Závěr

Cílem této absolventské práce bylo poukázat na problematiku syndromu CAN. Je třeba zabývat se touto problematikou, je nezbytné dostat syndrom CAN do obecného povědomí společnosti, aby byla možnost syndrom včas odhalit, diagnostikovat a dětem pomáhat. Problém týrání, zneužívání a zanedbávání je viditelný i neviditelný pro veřejnost, protože jen malá část případů je oznámena a následně vyšetřována.

V této souvislosti se nabízí otázka, zda v praxi existuje **součinnost** všech zúčastněných a zda se daří problémy tohoto typu kladně vyřešit.

Široká veřejnost jakékoliv násilí vůči dětem odmítá a odsuzuje, dává najevo svůj negativní postoj. Jedná se však o reakci převážně **pasivní**. Lidé poškozované děti sice litují, ale od možnosti řešení problému se distancují. Nechtějí si přidělovat problémy, zasahovat do cizích záležitostí, mají strach, jsou lhostejní. A nebo je tato tendence ve velké míře výrazem potřeby bránit se vůči tomuto jevu jeho popíráním?

I sociální pracovníci mají v současné době širokou pravomoc, jak pomoci poškozovaným nebo ohroženým dětem (výchovní opatření - napomenutí, dohled, omezení), ale v případě bezprostředního ohrožení, kdy sociální pracovníci rozhodují o předběžných opatřeních, vždy následuje soudní řízení. Nutno podotknout, že velká část případů týrání, **zneužívání a zanedbávání je pak zastavena pro nedostatečnou průkaznost tohoto jednání**.

V případech, kdy soud rozhodne, že dítě bylo skutečně týráno, zneužíváno, zanedbáváno a dojde k odsouzení agresora, **je uložený trest pro jeho nápravu většinou nedostačující**. Ochranná léčba probíhá během výkonu trestu odnětí svobody. Ve většině případů následuje ochranná léčba až po ukončení trestu odnětí svobody, a to v ambulantní formě. Záleží pak pouze na agresorovi, zda tuto léčbu podstoupí.

Další nedostatek je v umísťování takto poškozovaných a ohrožených dětí do nevhodných zařízení. U nás neexistují specializovaná zařízení pro systematické sledování pokroku ve všech oblastech vývoje týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte. Tyto děti přicházejí do zařízení, která jsou zřízena pro děti s naprosto odlišnou problematikou a odlišnými důvody pro jejich umístění.

Také s rodinou, ve které docházelo k tomuto negativnímu jevu, se více nepracuje.

Z našeho výzkumu vyplynulo, že **většina** dětí o dané problematice znalosti má. Ale jak ukázaly některé odpovědi, jsou nedostačující, i přestože existuje množství literatury týkající se zmíněné problematiky. Z výzkumu dále vyplynulo, že pedagogové se problémům týkajících se týraných, zneužívaných a zanedbávaných dětí nevyhýbají, vyskytnou-li se, snaží se je řešit. V rámci možností školy o nich informují své žáky v hodinách občanské výchovy, celkově jim přibližují jejich práva.

Předcházet všem těmto jevům by se dalo účinnější prevencí. To znamená větší informovaností o výchově dětí rizikovými rodiči, užší spoluprací se školou, sociálními odbory, které by měly konat ve větší míře a častěji dohled nad těmito rodinami. Je třeba docílit toho, aby dětem nikdo neubližoval, netýral je, nezneužíval je, aby se cítily být šťastnými. Závisí to hlavně na zodpovědnosti každého dospělého člověka.

5 Návrh opatření

Vypracováním této práce jsme zjistili, že syndrom CAN v naší společnosti stále existuje, což nám ukázala statistika z Policie České republiky a jak je patrné z tabulky č. 1, má stoupající tendenci. Neustále dochází k případům, kdy je dětem ubližováno těmi nejbližšími osobami. Naléhavost řešení problému týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte vystupuje stále více do popředí v péči o dítě.

Dosavadní zkušenosti celkem jednoznačně ukazují, že prevence se stává vedoucí ideou veškeré snahy o nápravu, prevence může zachránit mnoho týraných, zneužívaných a zanedbávaných dětí.

Aby bylo možné dostatečně a kvalitně zajistit **prevenci**, je nezbytné, aby syndrom CAN, jeho hrozba a negativní důsledky byly známy co nejširší veřejnosti. Pokud totiž budou lidé více informováni, mohou v některých případech takovému jednání zabránit, nebo dokonce předejít.

Pokládáme tak za velmi důležité, aby se v rámci **prevence** kriminality páchané na dětech a na mládeži probíral problém týraných, zneužívaných i přímo mezi nimi.

Z našeho výzkumu vyplynulo, že informovanost dětí ze základní školy není dostačující, pokud se nechává na volném výkladu jednotlivých učitelů. Bylo by proto vhodné, aby tato problematika byla zakomponovaná do učebních osnov ve školách. V rámci výuky na základních a středních školách by se vhodnou formou dětem vysvětlilo, co syndrom CAN znamená, jak se projevuje a kdo může děti takovým způsobem ohrožovat. Děti by měly být informované o tom, kde je možné takové jednání bez obav nahlásit a kdo jim může pomoci, kdyby se staly oběťmi takového násilí, nebo kdyby byly jeho svědky. Učitelé v rámci **prevence** by věnovali dětem i větší pozornost a to hlavně při změnách v jejich chování. Měli by být citliví k projevům dětí. Děti se někdy svým chováním snaží upozornit na to, že jsou týrány, a skrytě doufají, že jim někdo pomůže. Je tedy velmi důležité, aby i učitelé byli kvalitně poučeni, případně vzdělávání v tom, jak rozpoznat týrání dítěte. Ze změněného chování dítěte je možné zavčas rozpoznat tíživou a napjatou situaci v rodině – např. rozvod rodičů – a dítěti pomoci, aby rozvod lépe snášelo a tím i méně psychicky trpělo. Mohou být více shovívaví k jeho zhoršenému prospěchu.

Důležitým faktorem při **prevenci** týrání dětí je dostatečná péče o děti, které byly týrány a u kterých tedy hrozí, že by mohly v dospělosti své děti také týrat. Může se tím zachránit, aby trpěly další děti. Je tedy zapotřebí, aby u týraných dětí bylo vytvářeno a posilováno pozitivní nahlížení na vztahy mezi lidmi.

Je nezbytné, aby se změnilo i chápání sociální péče u nás. Bohužel je pravdou, že sociální práce je u nás pojímána spíše jako peněžní pomoc, nebo jako odebrání dítěte do ústavu. A takové chápání sociální pomoci je dost omezené. Navrhujeme, aby se sociální péče začala více soustřeďovat na rozšířenou **prevenci**, než jenom na řešení již vzniklých případů. Pokud by totiž byl u nás kladen větší důraz na **prevenci**, nemuselo by tak často docházet k ubližování dětem. Stát by měl zaujmout jiný postoj v sociální péči. Měl by více investovat do podpory zaměstnanosti a do školství. A proč? Právě kvůli tomu, že k týrání dětí dochází nejvíce v rodinách, kde jsou rodiče nezaměstnaní nebo málo vzdělaní. Jestliže by stát více podporoval naši ekonomiku a rozvoj nových pracovních míst, mohla by být částečně vyřešena otázka finanční nespokojenosti u sociálně nižších tříd, u kterých je riziko páchání násilí na dětech vyšší.

6 Seznam použitých zdrojů

- BENTOVIM, A. *Týrání a sexuální zneužívání v rodinách*. 1. vyd. Praha: Grada, 1998. 117 s. ISBN 80-7169-629-3
- DUNOVSKÝ, J., DYTRYCH, Z., MATĚJČEK, Z. a kol. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. 1. vyd. Praha: Grada, 1995. 245 s. ISBN 80-7169-192-5
- ELLIOTTOVÁ, M. *Jak ochránit své dítě*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 174 s. ISBN 80-7178-034-0
- KAUFMANOVÁ – HUBEROVÁ, G. *Děti pot ebují rituály*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. 94 s. ISBN 80-7178-203-3
- MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíc pot ebují*. 1. vyd. Praha: Portál, 1994. 108 s. ISBN 80-7178-006-5
- MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. 1. vyd. Praha: Portál, 1994. 98 s. ISBN 80-85282-83-6
- MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. vyd. Praha: SLON, 2003. 161 s. ISBN 80-86429-19-9
- POTHE, P. *Dítě v ohrožení*. 1. vyd. Praha: G plus G, 1996. 143 s. ISBN 80-901896-5-2
- Úmluva o právech dítěte č.104/1991 Sb.
- VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vyd. Praha: Portál, 1999. 444 s. ISBN 80-7178-678-0
- VANÍČKOVÁ E., PROVAZNÍK K., HADJ-MOUSSOVÁ Z. *Sexuální zneužívání dětí*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1999. 84 s. ISBN 80-7184-878-6
- <http://www.ditekrize.cz/syndrom.can.php>

7 Seznam příloh

Příloha č. 1: Článek z deníku Mladá Fronta DNES (viz text str. 15)

Příloha č. 2: Dotazník (viz text – str. 28)

Příloha č. 3: Článek z deníku PRÁVO (viz text – str. 40)

Příloha č. 4: Leták z Dětského krizového centra (viz text – str. 40)

Přílohy

PŘÍLOHA Č. 1

Týraných dětí každý rok přibývá

Úřady loni zaznamenaly 1319 případů. Mnohem víc dětí týraní neohlásí

Praha, Čerčany - Místo toho, aby si sedmiletá dívka hrála se svými kamarádkami, leží už čtvrtý den v nemocnici v Benešově. S modřinami po celém těle ji sem dovezli v neděli její rodiče. „Byla zbitá od hlavy až po dolní končetiny. Měla všude modřiny, byla celá oteklá,“ popsal lékař z benešovské nemocnice. Policie nyní prošetřuje, zda dívku napadla matka, nebo žena, která ji hlídala.

Nejde o ojedinělý případ. Počet týraných dětí každým rokem roste. Zatímco v roce 2000 bylo nahlášeno 743 případů tělesně nebo psychicky týraných dětí, v loňském roce jich bylo už 1319.

„Je to jen špička ledovce. Jde o případy, o kterých se ví. Větší množství je těch, které děti nikomu neřeknou a nosí je v sobě,“ řekla ředitelka nadace Naše dítě Zuzana Baudyšová.

Kromě týraných dětí roste i počet sexuálně zneužívaných mladist-

■ Týrané děti v Česku

Počty týraných...

2000	743
2001	884
2002	698
2003	950
2004	1028
2005	1319

... a sexuálně zneužívaných dětí

2000	614
2001	522
2002	537
2003	665
2004	698
2005	664

Zdroj: ministerstvo práce a sociálních věcí

vých. „V roce 2000 bylo zjištěno 614 případů, ale v roce 2004 jich bylo už 698,“ upřesnila Kristýna Kotalová z oddělení sociálně-právní ochrany dětí ministerstva práce a so-

ciálních věcí. Podle údajů ministerstva bylo loňských případů sexuálního zneužívání o více než třicet méně než v roce 2004. „Neděláme si ale iluze, že případů bylo přesně tolik,“ dodala.

Podle odhadů odborníků totiž zazijí každý rok týraní a sexuální zneužívání až dvacet tisíc dětí.

„Dnes jsou děti víc informované a případy týraní nebo zneužívání častěji někomu řeknou. I tak si vysvětlujeme nárůst počtu týraných dětí,“ řekla Kristýna Kotalová.

Nejohroženější skupinou jsou hlavně děti od 6 do 15 let. V roce 2005 bylo nahlášeno 410 sexuálních zneužití dívek v tomto věkovém rozmezí. Chlapců bylo 89.

„Druhou nejčastěji zneužívanou věkovou kategorií jsou děti od patnácti do osmnácti let. Nečastěji týrané jsou zase děti od šesti do patnácti a od tří do šesti let,“ upřesnila Kotalová. **PAVLA KUBÁLKOVÁ**

PŘÍLOHA Č. 2

DOTAZNÍK

Vyplň, prosím, tento dotazník podle pravdy. Je určený pro informaci, jak jsi ty a tvoji vrstevníci seznámeni s tím, co to znamená, když někdo někoho týrá, zneužívá a zanedbává. Co o této věci víš, kam se můžeš obrátit o pomoc.

Dotazník je anonymní, proto jej vyplň sám/sama za sebe. V dotazníku můžeš označit i několik možností nebo napsat svůj vlastní názor. Tento dotazník bude použit pouze pro účely bakalářské práce.

Jsem

dívka

chlapec

Uveď, prosím, kolik je ti let

1) Víš, co znamená slovo týrání?

- a) ano – tělesné tresty (výprask, bije tě někdo)
- b) ano – časté zákazy (např. domácí vězení, hraní si s kamarády, zákaz na počítači...)
- c) ano (napiš, co si myslíš ty sám/sama, že týrání znamená)
.....
.....
.....
- d) nevím
- e) nevím, nikdy jsem se s tím slovem nesetkal/a

2) Víš, co je to zneužívání?

- a) ano – když mě někdo nutí k něčemu, co nechci dělat (např.: někdo se mě dotýká tam, kde se mi to nelíbí, nebo naopak chce, abych se někoho takto dotýkal/a)
- b) ano – když mě někdo nutí dívat se na něco, co se mi nelíbí (např.: na filmy, prohlížení časopisů)
- c) ano (napiš co si myslíš ty sám/sama, že zneužívání znamená)
.....
.....
.....

3) Víš, co to znamená někoho zanedbávat?

- a) ano – když jsem nemocný/á, a přesto nesmím jít k lékaři
- b) ano – když nemám dostatek jídla, oblečení
- c) ano – když nesmím jít do školy
- d) ano – když mám pocit, že mě doma nemají rádi

e) ano (napíš, co si myslíš ty sám/sama, že zanedbávání znamená)

.....
.....
.....

f) nevím

g) nevím, nikdy jsem se s tím slovem nesetkal/a

4) Na koho se nejčastěji obrátíš, když máš nějaký problém?

a) převážně na mámu

b) převážně na tátu

c) na oba rodiče

d) na příbuzné (teta strýc, babička, děda,.....)

e) na přátele, kamarády

f) na učitele, učitelku

g) na odborníky (napíš přesně na koho)

.....
.....
.....

h) problémy se snažím převážně vyřešit sám/sama

5) Víš, kam se mohou děti, které jsou týrány, zneužívány, zanedbávány obrátit o pomoc?

(instituce, organizace, úřady, zařízení)

a) nevím

b) vím (vyjmenuj je)

.....
.....
.....

6) Zkus doplnit (pokud víš) následující telefonní linky

a) Linka důvěry

b) Linka bezpečí.....

Za vyplnění dotazníku ti patří veliký Dík

PŘÍLOHA Č. 3

V České republice je ročně týráno 20 tisíc malých dětí

PRAHA (hčk) – V České republice je ročně týráno minimálně dvacet tisíc dětí mladších 15 let. Jsou bity, psychicky týrány, zanedbávány či pohlavně zneužívány. Několik desítek jich na následky týrání každoročně zemře.

Tyto odborné odhady potvrzuje i šéfka Linky bezpečí Kateřina Hellebrandová. Podle ní ze všech telefonátů na Linku bezpečí se pět procent týká právě týrání. „V říjnu jsme zaznamenali 213 hovorů na toto téma. Nejvíce telefonátů se týkalo tělesného týrání, na druhém místě bylo pohlavní zneužívání a třetím nejčastějším tématem bylo znásilnění,“ uvedla Hellebrandová.

Za prvních patnáct listopadových dnů zavolalo na tísňovou Linku bezpečí 800 155 555 zatím 94 týraných dětí. Psychické týrání se projevuje například tím, že rodiče dlouhodobě s dítětem nemluví nebo je ponižují.

Na linku zavolala před časem rozrušená dívka a stěžovala si, že ji mlátí přítel její matky. Bije ji pěstí a kope. Důvodem je třeba jen do-

nesená poznámka ze školy. Když se dívka brání, otčím ji vyhrožuje, že když se jí doma nelíbí, dají ji do ústavu. Matka o tom ví, ale nezustane se jí. Považuje to za „výchovné“ a asi se svého partnera bojí. Podle dívčinych slov je ráda, že někoho má.

Matka však svým chováním porušuje zákon. Platí totiž oznamovací povinnost – má-li někdo třeba jen podezření, že se dětem v jeho okolí děje něco špatného, má se snažit toto jednání přerušit.

Své podezření může oznámit státním zástupcům, policii či orgánům sociálněprávní ochrany dětí, jež sídlí na městském úřadě. Oznámení lze učinit i anonymně. Pracovníci příslušného úřadu mají povinnost každé oznámení prošetřit.

„Kdo má obavu z agresivních sousedů, může zavolat na dětskou Linku bezpečí či na Rodičovskou linku (283 852 222). Tato oznámení se pak předávají sociálním pracovníkům, v jejichž kompetenci je vstoupit do rodiny a provést šetření,“ dodala Hellebrandová.

PŘÍLOHA Č. 4

SYNDROM CAN

Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte

Fyzické týrání

- surové bití
- úmyslné zraňování
- podávání škodlivých látek

Psychické týrání

- nadávky
- ponižování
- šikanování
- vyhrožování
- strašení

Zanedbávání

- nedostatek výchovné péče
- nedostatek podnětů pro rozvoj dítěte
- nedostatek projevů rodičovské lásky
- nedostatky v bydlení a ošacení
- nedostatek zdravotní péče
- hladovění

Sexuální zneužívání

- osahávání na intimních částech těla
- sexuální hry
- pohlavní styk a znásilnění
- komerční sexuální zneužívání
- předvádění pornografie

SPORY O DĚTI

Velmi často se setkáváme s psychickým strádáním až týráním dětí spojeným s rozvodovou situací v rodině. V Dětském krizovém centru se snažíme zabránit tomu, aby bylo dítě vystavováno nadměrnému stresu a situacím, kdy je nuceno se pod tlakem dospělých rozhodovat, ke komu se přikloní a koho se vzdá.

DĚTSKÉ KRIZOVÉ CENTRUM

se od roku 1992 specializuje na prevenci, diagnostiku a terapii syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte (syndrom CAN). Našími klienty jsou děti, dospívající a celé jejich rodiny, které se ocitly v závažné životní situaci.

SLUŽBY DKC

- ambulantní krizové centrum
- non-stop Linka důvěry 241 484 149
- Internetová linka důvěry problem@ditekrizce.cz
- diagnostika
- jednorázové konzultace a porady
- psychoterapie individuální, skupinová i rodinná; socioterapie
- odborné posuzování
- vzdělávání odborníků pro práci s ohroženými dětmi
- preventivní a přednášková činnost
- azylový byt
- právní poradna

Dětské krizové centrum je akreditované k výkonu sociálně-právní ochrany dětí

PRACOVNÍCI DKC

psychologové
sociální pracovníci
psychoterapeuti

DĚTSKÉ KRIZOVÉ CENTRUM

Máš starosti?

Něco Tě trápí? Zavolej...

☎ 2 41 48 41 49